

**МВС України**  
**Харківський національний університет внутрішніх справ**  
**Науково-дослідна лабораторія з проблем наукового**  
**забезпечення правоохоронної діяльності**  
**та якості підготовки кадрів**

**Правові та організаційні засади запобігання і**  
**протидії домашньому насильству в Україні умовах**  
**воєнного стану та перспективи їх удосконалення**  
Науково-методичні рекомендації

Харків 2023

**УДК343.9:364.63-027.553](477)"364"**

**ББК 67.9(4УКР)61**

**П68**

**Укладач:**

**Сиромятнікова М.С.** – науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем наукового-забезпечення правоохоронної діяльності та якості підготовки кадрів Харківського національного університету внутрішніх справ.

**Рецензенти:**

**Сосюрка В.О.** – капітан поліції, начальник сектору превенції поліції № 3 Харківського РУП № 1 ГУНП в Харківській області.

**Булатін Д.О.** – капітан поліції, інспектор відділу масових і охоронних заходів (ВМОЗ) УПД ГУНП в Харківській області, доктор філософії.

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

На засіданні науково-дослідної лабораторії з проблем наукового забезпечення правоохоронної діяльності та якості підготовки кадрів Харківського національного університету внутрішніх справ  
27.11.2023р. Протокол № 14

**СХВАЛЕНО**

Науково-методичною радою Харківського національного університету внутрішніх справ  
27.11.2023р. Протокол № 10

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 22.12.2023  
р. Протокол № 14

У науково-методичних рекомендаціях досліджено правові та організаційні засади запобігання і протидії домашньому насильству, оптимізація законодавчого забезпечення протидії домашньому насильству з урахуванням сучасних соціальних реалій і зближення національної правової системи з правовою системою Європейського Союзу.

**Сиромятнікова М.С.** Правові та організаційні засади запобігання і протидії домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану та перспективи їх удосконалення: науково-методичні рекомендації. Х.: ХНУВС, 2023. 97с.

© Сиромятнікова М.С.  
© Харківський національний університет  
внутрішніх справ, 2023  
УДК343.9:364.63-027.553](477)"364"  
ББК 67.9(4УКР)61  
П68

## **ЗМІСТ**

|                                                                                                                                                                                   |           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                                                                                                 | <b>4</b>  |
| <b>I. СУЧАСНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО<br/>ДОМАШНЬОГО<br/>НАСИЛЬСТВА.....</b>                                                                                               | <b>7</b>  |
| <b>II. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ<br/>ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО<br/>СТАНУ.....</b>                                                            | <b>16</b> |
| <b>III. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ, ЗАКОНИ ТА ПІДЗАКОННІ<br/>НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ<br/>ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО<br/>СТАНУ.....</b> | <b>29</b> |
| <b>IV. ПРАВО НА ЗАХИСТ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В<br/>УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО<br/>СТАНУ.....</b>                                                                                     | <b>56</b> |
| <b>V. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ<br/>ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО<br/>СТАНУ.....</b>                                                        | <b>66</b> |
| <b>VI. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....</b>                                                                                                                                         | <b>85</b> |
| <b>ДОДАТОК 1. ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ВІД<br/>ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ.....</b>                                                           | <b>88</b> |
| <b>ДОДАТОК 2. ГАРЯЧІ ЛІНІЇ ТА ДОПОМОГА У ВИПАДКАХ ДОМАШНЬОГО<br/>НАСИЛЬСВА.....</b>                                                                                               | <b>90</b> |
| <b>ДОДАТОК 3. ФОРМА ОЦІНКИ РИЗИКІВ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО<br/>НАСИЛЬСВА.....</b>                                                                                                     | <b>93</b> |

## ВСТУП

В Україні відзначається різке збільшення випадків домашнього насильства. У 2021 році поліцейські зареєстрували понад 325 000 заяв про випадки домашнього насильства, у 2022 році їх кількість скоротилася до майже 244 000. В умовах дії воєнного стану фіксується різке збільшення випадків домашнього насильства. Цьогоріч, за 8 місяців, вже маємо понад 192 000 повідомлень (з них підтверджено насильство щодо жіночої статті – 45 103 випадки, щодо чоловічої – 10 633, а щодо дітей – понад 8 000).

Від домашнього насильства може страждати будь-яка особа, незалежно від статі, соціального статусу, віку, рівня освіти чи економічного стану. Від домашнього насильства страждають жінки і чоловіки, хлопці й дівчата. Статистичні дані України, як інших країни, свідчить про те, що домашнє насильство торкається жінок непропорційно. Рада з прав людини ООН відзначає, що визнаючи також важливу роль сім'ї у викоріненні всіх форм насильства щодо жінок і дівчат, включаючи сексуальні домагання та домашнє насильство, за допомогою, зокрема, забезпечення сприятливих умов для розширення прав та можливостей усіх жінок та дівчат, у тому числі через підвищення обізнаності з правами людини жінок і дівчат, і що стратегії, орієнтовані інтереси сім'ї, можуть зіграти значної ролі у справі попередження всіх форм насильства і реагування на них. Визнається, що домашнє насильство не є приватною сімейною справою і має бути викоренено (A/HRC/RES/41/17).

У Листі Міністерства освіти і науки України від 30 травня 2022 року № 1/5735-22 «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні» зауважується, що будь-які потрясіння в суспільстві, особливо такі серйозні, як війна, коли багато громадян України втратили рідних та близьких людей, житло, роботу, звичний стиль життя і продовжують перебувати у стані невизначеності - сприяють збільшенню випадків домашнього насильства. Під час війни від домашнього насильства найбільше страждають традиційно вразливі категорії - жінки, діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю, вимушені переселенці. Діти відчують на собі подвійний

вплив війни. Якщо у родині, де відбувається домашнє насильство, є діти - не варто тішити себе ілюзіями, що вони нічого не помічають й на них така ситуація ніяк не вплине. Діти все бачать, все відчують, й нездорові стосунки між батьками можуть травмувати їх навіть більше за те, що вони побачили на війні. Дитина - свідок (або очевидець) насильства – теж постраждалий від домашнього насильства.

Згідно законодавства України за вчинення домашнього насильства передбачена відповідальність. Домашнього насильства можна уникнути, якщо жертва не буде мовчати.

В Україні станом на 6 травня 2022 р. створено (в тому числі у 2021 році за рахунок державної субвенції) 805 спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, з яких виконують свої функції 649 (43 притулки, 36 денних центрів соціально-психологічної допомоги, 87 спеціалізованих служб первинного соціально-психологічного консультування, 483 мобільні бригади соціально-психологічної допомоги).

У зв'язку з війною не виконують свої функції 19 відсотків спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. З числа таких служб 44 відсотки перебувають на окупованих територіях, 28 відсотків тимчасово призупинили свою діяльність, 21 відсоток не розпочали роботи до введення воєнного стану, 5 відсотків виконують інші функції, 2 відсотки приміщень таких спеціалізованих служб пошкоджені внаслідок обстрілів<sup>1</sup>.

Заходи щодо потерпілих від домашнього насильства часто одночасно є заходами допомоги для мирного населення, що зазнало насильства в результаті повномасштабного вторгнення РФ. З початку повномасштабної війни в Україні зафіксовано випадки насильства проти мирного населення, в тому числі сексуального характеру з боку представників країни-агресора.

---

<sup>1</sup>

За даними обласних та Київської міської державних адміністрацій, надійшло 22 звернення постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (21 жінка та 1 дитина), 38 осіб (33 жінки та 5 дітей) перебувають на обліку як потерпілі у кримінальних провадженнях, повідомляє Офіс генерального прокурора.

Послуги надаються мережею спеціалізованих служб підтримки: 43 притулки; 37 кризових кімнат; 32 центри соціально-психологічної допомоги; 66 спеціальних соціально-психологічних консультацій; 21 регіональна гаряча лінія.

Комплексну допомогу постраждалим надає Інститут гінекології НАН України, Центр створено за зразком лікарні Dr. Mukwege's Panzi Hospital (Конго). Допомога надається Центрами порятунку (Дніпро, Запоріжжя, Львів, Київ). Центри надали допомогу: Запоріжжя – 2948 осіб (65% - жінки), Львів - 782 (85% жінки), Дніпро - 223 (67% жінки), Київ - 204 (78% - жінки). Інформаційна платформа «Є Допомога» надає можливість отримати допомогу особам, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (CRSV)<sup>2</sup>.

---

## **I. СУЧАСНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА**

Сучасна державна політика України щодо домашнього насильства визначена наступними стратегічними документами:

- Концепцією Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 р. № 728-р;
- Державною соціальною програмою запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 145;
- Державною стратегією забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р;
- Національною стратегією у сфері прав людини, затвердженою Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021.

***Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року окреслює проблему наступним чином:***

- Домашнє насильство та насильство за ознакою статі є проявами порушень прав людини та основними перешкодами забезпечення гендерної рівності;
- Домашнє насильство є однією з найгостріших соціальних проблем, від якої страждають як жінки, так і чоловіки. Найбільш вразливими є жінки та діти. До групи підвищеного ризику потрапляння в ситуацію насильства належать особи з інвалідністю, люди похилого віку, внутрішньо переміщені особи, жінки із сільської місцевості;
- У 95 відсотках випадків розлучень сімейних пар причиною є домашнє насильство;

- Постраждали від домашнього насильства (переважно жінки) не можуть належним чином виконувати свої батьківські обов'язки, внаслідок чого зростає рівень соціального сирітства;

- Збройна агресія Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях підвищує ризики випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, вчиненого учасниками бойових дій із посттравматичним стресовим розладом;

- Виникають загрози насильства щодо чоловіків, які отримали інвалідність у зв'язку з каліцтвом, якого вони зазнали під час бойових дій.

**До основних причин домашнього насильства та насильства за ознакою статі, відповідно до Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, належать:**

- переважна безкарність осіб, які вчинили домашнє насильство та насильство за ознакою статі, та поширеність такого явища;

- стереотипні уявлення суспільства щодо приватності проблеми домашнього насильства;

- застосування моделі насильницької поведінки дітьми, які зазнали домашнього насильства у будь-якій формі або стали свідками такого насильства (21 відсоток тих, хто зазнав фізичного насильства у дитинстві, теж застосовують фізичну силу до дітей);

- низький рівень довіри населення до органів влади, інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі;

- низька доступність осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, до якісних комплексних послуг у зв'язку з недосконалістю механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, недостатністю у таких суб'єктів спеціальних знань і навичок, психологічним

вигоранням, обмеженою кількістю людських ресурсів, зокрема фахівців із соціальної роботи, психологів, спеціалізованих установ для постраждалих осіб;

- недосконалий механізм притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні домашнього насильства, насильства за ознакою статі;

- відсутність системності наукових досліджень та аналізу тенденцій у розв'язанні проблем домашнього насильства, домашнього насильства стосовно дітей, насильства за ознакою статі, недосконалість системи збору даних за необхідними показниками.

**Метою Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року є:**

- удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах децентралізації з урахуванням міжнародних стандартів, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Указу Президента України від 21 вересня 2020 р. № 398 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», а також підвищення ефективної взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадськості.

**Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року окреслює проблему недостатньо ефективного механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі та забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі передбачається розв'язати такими способами та шляхами:**

- удосконалення системи запобігання та протидії насильству, а також відповідної нормативно-правової бази, запровадження дієвого механізму взаємодії суб'єктів, що проводять заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильства та посилення готовності протидіяти його проявам, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини;
- запровадження системного реагування на насильство, де кожен випадок отримує належну увагу суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- забезпечення постраждалим особам незалежно від віку та стану здоров'я доступності до комплексних послуг, орієнтованих на їх потреби, та отримання таких послуг;
- надання доступних якісних соціальних послуг постраждалим особам;
- належного розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їх поведінки на ненасильницьку;
- підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства, розуміння суспільством непропорційного впливу домашнього насильства та насильства за ознакою статі на жінок і чоловіків, у тому числі на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;
- надання кожній постраждалій особі інформації про її права та можливості реалізації таких прав та забезпечення реалізації таких прав;
- створення єдиного підходу для розвитку і розбудови притулків та відповідної інфраструктури для постраждалих осіб від домашнього насильства;
- забезпечення доступу до загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб для отримання соціальних послуг медичної, соціальної, психологічної допомоги, доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту; у разі потреби забезпечення тимчасового притулку для постраждалих осіб.

**Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року** передбачає, що потребують удосконалення система документування та розслідування заяв про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, збору даних з розподілом за статтю, віком, ознакою інвалідності, характером стосунків між постраждалими від домашнього насильства/насильства за ознакою статі та кривдниками. Стратегічною ціллю 2 є забезпечити, щоб жінки та чоловіки були вільні від насильства, зокрема пов'язаного з воєнними діями та збройними конфліктами, мали рівний доступ до правосуддя та брали рівну участь у розбудові миру та постконфліктному відновленні. Проблеми, розв'язанню яких сприятиме досягнення цієї стратегічної цілі:

- незабезпечення реалізації механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, визначеного Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та Порядком взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658, з урахуванням реформи децентралізації та перерозподілу функцій відповідних органів, служб, закладів та установ;

- недостатність мережі загальних та спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі, зокрема домашнього насильства, сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом для забезпечення їх доступу до спеціалізованих послуг, особливо у сільській місцевості;

- відсутність достовірних даних щодо поширеності всіх форм насильства за ознакою статі, зокрема домашнього насильства із розподілом за статтю, віком, наявністю/відсутністю інвалідності, характером відносин між постраждалими та кривдниками;

- відсутність “нульової” толерантності суспільства до всіх форм насильства за ознакою статі, зокрема домашнього насильства, недостатня

обізнаність населення з питань протидії насильству та, як наслідок, недооцінювання впливу засобів електронних комунікацій у ситуації цькування;

- удосконалення механізму координації взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, для ефективного запобігання, реагування та покращення якості надання підтримки постраждалим від всіх форм насильства за ознакою статі;

- створення дієвої системи спеціалізованих послуг для осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, з урахуванням потреб постраждалих;

- удосконалення системи збору, оброблення та моніторингу даних з розподілом за статтю, віком та іншими характеристиками, а також проведення досліджень для виявлення рівня поширеності різних форм і проявів усіх видів насильства за ознакою статі, зокрема домашнього насильства, сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, особливостей ставлення різних груп громадян до насильства за ознакою статі;

- здійснення методичного забезпечення суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, з питань запобігання та протидії насильству за ознакою статі, сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом;

- формування «нульової» толерантності суспільства до всіх видів насильства за ознакою статі, зокрема домашнього насильства, а також неупередженого ставлення населення до постраждалих від такого насильства;

- протидія кібернасильству.

**Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 передбачає наступне щодо запобігання та протидія домашньому насильству:**

➤ Стратегічна ціль - функціонує ефективна система запобігання та протидії домашньому насильству; постраждалі від домашнього насильства мають доступ до ефективних засобів захисту, вчасної та комплексної допомоги.

Проблеми, на вирішення яких спрямований стратегічний напрям:

➤ недосконалість законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема відсутність комплексу підзаконних нормативно-правових актів, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», необхідних для ефективної реалізації заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

➤ неналежний рівень підготовки фахівців у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

➤ недостатня кількість місць у центрах соціально-психологічної допомоги для постраждалих від домашнього насильства або відсутність таких центрів;

➤ недостатньо ефективна взаємодія органів соціального захисту та охорони здоров'я щодо надання медичних послуг постраждалим від домашнього насильства;

➤ низький рівень обізнаності фахівців соціальної сфери у новостворених об'єднаних територіальних громадах щодо запобігання та протидії домашньому насильству;

➤ низький рівень обізнаності населення щодо механізмів отримання допомоги потерпілими від домашнього насильства;

➤ домашнє насильство має латентний характер, оскільки частина постраждалих не звертається за допомогою через можливий суспільний осуд, звинувачення у провокативній поведінці або загрозу помсти від кривдника.

Завдання, спрямовані на досягнення цілі:

➤ удосконалити законодавство України щодо запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням європейських стандартів;

➤ забезпечити ефективну співпрацю та взаємодію усіх суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству;

- забезпечити надання всебічної допомоги постраждалим особам та доступ таких осіб до правосуддя, інших механізмів юридичного захисту, враховуючи вік, стан здоров'я, стать, релігійні переконання, етнічне походження, спеціальні потреби постраждалих осіб; забезпечити функціонування спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб;
- забезпечити підготовку фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, та впровадити програми для осіб, які вчинили домашнє насильство;
- запровадити ефективні механізми роботи з постраждалими дітьми та дітьми-кривдниками у випадках вчинення домашнього насильства;
- забезпечити інформування населення про форми, прояви і наслідки домашнього насильства та права, заходи й послуги, якими можуть скористатися постраждалі особи, на державному та місцевому рівнях.

Тісно з питаннями запобігання домашньому насильству в умовах дії воєнного стану пов'язаний **Національний план дій щодо виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року**, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р, який було оновлено у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації і в результаті:

- розширено коло цільових груп Національного плану дій щодо надання гуманітарної, психологічної, правової допомоги, соціальних та адміністративних послуг залежно від потреб цільової групи (нові групи: учасники бойових дій, повернулися з полону, проживають на тимчасово окупованих територіях, що перебувають під юрисдикцією інших держав, які зазнали матеріальних втрат унаслідок бойових дій та обстрілів, пропали безвісти, стали інвалідами внаслідок бойових дій та/або у полоні);
- передбачено заходи щодо підтримки осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях та/або під юрисдикцією інших держав, у тому числі жінок, які проживають у районах бойових дій, перебувають у

полоні, жінок, примусово вивезених до Російської Федерації, жінок, які змушений залишити країну;

- розширено заходи щодо надання ефективної та своєчасної допомоги жертвам сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом;
- розширено участь жінок у процесах реагування на збройну агресію та постконфліктного відновлення;
- переглянуто моніторингові показники Національного плану.

У травні 2022 Уряд України підписав Рамкову програму співробітництва системи ООН у протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, і розробив імплементаційну програму. План Рамкової програми, всі положення документів включені до оновленого 1325 «Жінки, мир, безпека» національного плану дій. Станом на жовтень 2022 року проведено вісім засідань Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. У 2022 році два тематичних засідання Комісії були присвячені питанню «Запобігання та протидія будь-яким проявам насильства, надання допомоги особам, які постраждали».

## **II. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Міжнародна спільнота усвідомлює всю гостроту та важливість проблеми домашнього насильства та намагається виробити єдину систему запобігання такого насильства та захисту його постраждалих осіб. Правові засади запобігання та протидії домашньому насильству в Україні складаються з міжнародного та національного нормативно-правового забезпечення. Основою національного законодавства України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству виступають міжнародні стандарти подолання домашнього насильства.

Міжнародні стандарти запобігання та протидії домашньому насильству є частиною законодавства України, якщо відповідні договори ратифіковано Верховною Радою України. Законодавство України має забезпечити реалізацію цих стандартів та забезпечення запобігання та протидію домашньому насильству в Україні в умовах дії воєнного стану.

Перш за все, слід відзначити міжнародні договори складають у сфері прав та свобод людини.

**Загальна декларація прав людини 1948 року** передбачає що:

- кожна людина повинна мати всі права без будь-якої різниці (ст. 2);
- кожна людина має право на 4 життя, на свободу та на особисту недоторканість (стаття 3);
- ніхто не повинен бути підданий тортурам та жорсткому, нелюдському чи принижуючому його гідність поводженню та покаранню (стаття 5).

Згідно Міжнародного пакту про політичні та громадянські права (далі – Пакт), прийнятого в 1966 році, держави, які беруть участь в даному Пакті зобов'язані забезпечити рівне для чоловіків та жінок право користування усіма громадянськими та політичними правами, які передбачені в цьому Пакті:

- право на життя (стаття 6);

➤ повну заборону катувань та інших форм жорстокого поводження (стаття 7).

**Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р.** Згідно з положеннями Конвенції ООН про права дитини, прийнятої в 1989 році і ратифікованої Україною в 1991 році, держави повинні прийняти всі необхідні заходи з метою «захисту дитини від усіх форм фізичного чи психологічного насильства, образи чи зловживання, відсутності турботи чи недбалого ставлення, грубого звернення чи експлуатації, включаючи сексуальне зловживання» з боку батьків, законного опікуна чи іншої особи, яка наглядає за дитиною (стаття 19, п.1). Також Конвенція передбачає наступне:

➤ Держави-учасниці забезпечують, щоб жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поводження чи покарання» (ст. 37).

➤ Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження, покарання чи збройних конфліктів. Таке відновлення і реінтеграція мають здійснюватися в умовах, що забезпечують здоров'я, самоповагу і гідність дитини» (ст. 39).

➤ «Держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку» (п. 1 ст. 32).

➤ «Держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень» (ст. 34).

Україна ратифікувала і факультативні протоколи до Конвенції про права дитини:

- у 2003 році – Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії;
- у 2005 році – Факультативний протокол до Конвенції про права дитини, який стосується участі дітей у збройних конфліктах;
- у 2016 році – Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень, який стосується моніторингу захисту дітей від насильства та жорстокого поводження і «підсилює і доповнює національні та регіональні механізми, що дозволяють дітям подавати скарги на порушення їх прав».

**У 2012 році Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція).** Ця Конвенція є першим інструментом, що кваліфікує різні форми сексуального насильства стосовно дітей як кримінальні злочини, зокрема такі зловживання, які вчиняються вдома або у сім'ї, із застосуванням сили, примусу або погроз. Лансаротська конвенція вимагає, щоб держави запровадили кримінальну відповідальність за всі види сексуальних злочинів проти дітей. Вона встановлює, що держави в Європі та за її межами повинні ухвалити конкретне законодавство і заходи щодо запобігання сексуальному насильству, захисту дітей-жертв та притягнення кривдників до відповідальності.

**Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979.** Конвенція стосується питань боротьби з насильством щодо жінок, оскільки боротьба з гендерною нерівністю безпосередньо пов'язана із протидією насильству щодо жінок.

Необхідно зазначити, що питання поширення прав жінок хвилювало ООН з моменту її створення. Втім, загрозливе поширення насильства проти жінок у світі відкрито не визнавалося міжнародною спільнотою до грудня 1993 року, коли учасники Міжнародної конференції по правам людини офіційно визнали насильство по відношенню до жінок порушенням прав людини, яке вимагає рішучого та термінового втручання. В тому же році Генеральна Асамблея ООН

проголосила Декларацію про ліквідацію насильства щодо жінок. яка зазначила основні галузі прояву цього насильства та визначила практичні заходи боротьби з цим соціальним злом. Згідно Декларації насильство щодо жінок означає «будь-який акт насильства як в громадському, так і в особистому житті, скоєний з приводу статевої ознаки, який завдав чи здатен завдати фізичну чи психологічну шкоду». Декларація підтверджує, що погроза скоєння таких дій також являється актом насильства. Останні зміни даного визначення передбачають також «позбавлення жертви економічних засобів». Декларація про усунення насильства проти жінок від 20 грудня 1993 року статтею 1 визначає термін «насильство проти жінок» як «...будь-який акт насильства за ознакою статі, що має або може мати своїм результатом фізичну, статеву чи психологічну шкоду або страждання жінкам, включаючи погрози здійснення таких актів, примушування чи свавільне позбавлення свободи, будь то в суспільному чи особистому житті». Відповідно, насилля щодо жінок охоплює такі випадки, але не обмежується ними: фізичне, статеве і психологічне насилля, що має місце в сім'ї, включаючи нанесення побоїв, статеве примушування по відношенню до дівчаток у сім'ї, насилля, пов'язане з приданим, зґвалтування дружини чоловіком, операції на жіночих статевих органах, що призводять до каліцтва, та інші традиційні види практики, що завдають шкоди жінкам, позашлюбне насилля і насилля, пов'язане з експлуатацією. Декларація ґрунтується на універсальності загальнолюдських прав і необхідності утвердження для жінок прав і принципів рівності, безпеки, свободи, недоторканності і гідності.

З огляду на глобальність проблеми насильства в сім'ї **ООН розробила відповідні рекомендації у вигляді Модельного законодавства**, на яке повинні орієнтуватись держави при розробці та прийнятті власних законів з вирішення проблеми насильства в сім'ї. У відповідності до рекомендацій ООН національні закони по протидії насильству в сім'ї повинні бути зорієнтовані одночасно на досягнення декількох цілей:

- захист жертв насильства;

- попередження подальшого насильства;
- покарання осіб, які вчинили насильство.

В рекомендаціях ООН зазначені необхідні умови досягнення цих цілей, зокрема:

- проведення в країні роботи по формуванню громадської думки і підвищенню рівня поінформованості населення країни в цій галузі; створення служб невідкладної допомоги жертвам різних видів насильства та їх сім'ям;
- просвітництво, консультування та психокорекція для кривдника, жертви та інших членів сім'ї;
- навчання та консультування суддів, прокурорів, поліцейських та соціальних працівників ефективним діям в ситуаціях, пов'язаних з домашнім насильством.

**Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашнього насильства та боротьбу з цими явищами** (далі – Стамбульська конвенція) 2011 р. Дата ратифікації Україною: 20.06.2022; Дата набрання чинності для України: 01.11.2022.

Стамбульська конвенція – перший європейський юридично обов'язковий документ, що встановлює обов'язкові стандарти запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству, захисту жертв та покарання кривдників. Стамбульська конвенція проводить чітку лінію, що пов'язує гендерну рівність із викоріненням насильства стосовно жінок:

- **насильство стосовно жінок не може бути викорінене без досягнення більшої рівності між жінками та чоловіками.**

Крім того, ця Конвенція застосовується до всіх форм насильства стосовно жінок, у тому числі домашнього насильства, яке зачіпає жінок непропорційно. Ця Конвенція застосовується в мирний час і в ситуаціях збройного конфлікту. Заохочується застосовувати цієї Конвенції до всіх жертв домашнього насильства.

### **Стамбульська конвенція розкриває поняття «домашнє насильство»:**

➤ «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні (ст. 3).

### **Цілями цієї Стамбульської конвенції є:**

➤ захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

➤ сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками, у тому числі шляхом надання жінкам самостійності;

➤ розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги;

➤ заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства;

➤ забезпечення підтримки та надання допомоги організаціям та правоохоронним органам в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства.

**Вимоги до держав-учасниць Стамбульської конвенції щодо правового та організаційного забезпечення.** Сторони осуджують усі форми дискримінації стосовно жінок і своєчасно вживають необхідних законодавчих та інших заходів для запобігання дискримінації, зокрема шляхом:

➤ закріплення в їхніх національних конституціях або іншому відповідному законодавстві принципу рівності між жінками та чоловіками й забезпечення практичної реалізації цього принципу;

- заборони дискримінації стосовно жінок, у тому числі за допомогою використання санкцій, де це доречно;
- скасування законів та практики, які є дискримінаційними стосовно жінок (ст.4).
- вжиття заходів для захисту прав жертв, забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: статі, гендеру, раси, кольору шкіри, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, належності до національної меншини, майнового стану, народження, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, віку, стану здоров'я, інвалідності, сімейного стану, статусу мігранта чи біженця або іншого статусу;
- сторони утримуються від вчинення будь-яких актів насильства стосовно жінок і забезпечують, щоб державні органи, посадові особи, представники, установи та інші учасники, які діють від імені держави, діяли відповідно до цього зобов'язання;
- сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для забезпечення належної уваги до недопущення, розслідування, покарання та забезпечення компенсації стосовно актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції та які вчинені недержавними учасниками;
- сторони зобов'язуються включати гендерну перспективу у виконання положень цієї Конвенції та оцінку їхнього впливу, а також заохочувати й ефективно здійснювати політику рівності між жінками та чоловіками й надання жінкам самостійності (ст. 6).

**Зобов'язання сторін згідно до Стамбульської конвенції, які торкаються саме поліції та судових органів:**

- регулярний збір відповідних статистичних даних про випадки всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції (ст. 11);
- забезпечення належної підготовки спеціалістів (ст. 15);
- забезпечення ефективного захисту постраждалих (ст. 18.1,56);

- сприяння ефективному співробітництву між усіма державними органами, які беруть участь у боротьбі з усіма формами насильства, що підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, а також громадськими та іншими відповідними організаціями (ст. 18.2.);
- ужиття необхідних заходів для заохочення повідомлення компетентним органам (ст. 27);
- забезпечення збору якісних доказів (ст. 54);
- забезпечення невідкладного розгляду справ (ст. 50);
- ужиття необхідних заходів для забезпечення видання та виконання заборонювальних приписів (ст. 52, 53).

**Забезпечення виконання Конвенції на національному рівні.** З метою реалізації положень Стамбульської конвенції Верховною Радою України було прийнято два важливих Закони: від 6 грудня 2017 р. «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 785-VIII та від 7 грудня 2017 р. «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII. Перший закон передбачає доповнення КК України статтею 126-1, згідно з якою домашнє насильство визнається кримінальним правопорушенням, другий – запровадження спеціальних заходів протидії цьому явищу в українському суспільстві та створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства.

Однак, законодавством не враховано усі рекомендації щодо криміналізації переслідування. Так, у ст. 34. «Переслідування», передбачено злочин переслідування, який означає умисну й загрозову поведінку стосовно іншої особи: така поведінка лякає особу або змушує її боятися за свою безпеку. Це означає загрозову поведінку, яка повторюється, стосовно визначеної особи, а наслідком такої поведінки стає почуття страху, яке вселяється в неї. Загрозна поведінка може проявлятися в постійному слідуванні за особою, небажаному спілкуванні з іншою особою або в доведенні до відома цієї особи факту, що за нею стежать. Це передбачає фізичне слідування за особою, появу

на місці роботи. в спортивних або навчальних закладах, а також стеження за особою у віртуальному світі (в чатах, на сторінках соціальних мереж тощо). Небажане спілкування передбачає прагнення до будь-якого активного спілкування з жертвою з допомогою будь-яких наявних засобів спілкування, зокрема сучасних засобів зв'язку та інформаційно–комунікаційних технологій.

Крім того, до загрозової поведінки можуть також належати різноманітні види поведінки, такі як псування майна іншої особи, залишення непомітних слідів контакту з особистими речами особи, дії, спрямовані на домашню тварину особи, фальшиві імена або поширення неправдивої інформації в інтернеті.

Для цілей цього положення будь-який акт подібної загрозової поведінки має чинитися умисно і з наміром вселити в цю особу почуття страху.

Це положення стосується поведінки, яка повторюється і складається з повторних серйозних випадків. Воно має на меті охоплення кримінальної природи характерної поведінки, окремі ознаки якої самі по собі не завжди тягнуть на кримінальну поведінку. Ним охоплюється поведінка, спрямована безпосередньо на жертву. Водночас Сторони можуть також поширити його дію на поведінку стосовно будь-якої особи в соціальному колі жертви, зокрема членів сім'ї, друзів і колег. Досвід з питань переслідування жертв свідчить про те, що багато хто з переслідувачів, не зупиняється лише на своїй жертві й нерідко переслідує близьких до неї осіб. Це часто поглиблює відчуття страху та втрати контролю над ситуацією, а тому може охоплюватися цим положенням.

І насамкінець, так само, як у разі психологічного насильства, п. 3 статті 78 передбачається можливість для будь-якої держави чи Європейського Союзу оголошувати, що вона залишає за собою право застосовувати некримінальні санкції за умови, що вони будуть ефективні, пропорційні й переконливі. Обмежувальний припис слід вважати некримінальною санкцією з можливістю застережень. І ще раз – автори мали намір зберегти принцип криміналізації переслідування, але при цьому дозволити гнучкість за умови, що правова

система Сторони дозволяє лише некримінальні санкції у разі переслідування<sup>3</sup>. Кодекс про адміністративні правопорушення у ст. Стаття 173-2 – «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», згадує про переслідування на ряду з іншими діями, однак такий підхід не повною мірою відповідає Стамбульській конвенції.

**Європейський Союз.** Рівність між жінками і чоловіками – один із основоположних принципів Європейського Союзу. Низка законів ЄС застосовуються до певних випадків насильства щодо жінок у ЄС: Директива 2011/99/ЄС про європейський захисний припис; Директива 2012/29/ЄС про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочину та Регламент ЄС №606/2013 про взаємне визнання заходів захисту у цивільних справах. ЄС підписав Стамбульську конвенцію 2017 року, надіславши потужний політичний сигнал державам-членам приєднатися до неї.

**Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція ООН від 12.08.1949 передбачає:**

➤ після початку бойових дій сторони конфлікту можуть створювати на своїй території, а в разі необхідності й на окупованих територіях санітарні та безпечні зони та місцевості, організовані в такий спосіб, який дає змогу оберігати від наслідків війни поранених, хворих та осіб похилого віку, дітей до п'ятнадцяти років, вагітних жінок та матерів з дітьми до семи років (ст. 14);

➤ Поранені та хворі, а також інваліди та вагітні жінки перебувають під особливим захистом і користуються особливим шануванням. Настільки, наскільки дозволяють воєнні фактори, які необхідно враховувати, кожна сторона конфлікту сприяє заходам, ужитим для розшуку вбитих та поранених, з метою надання допомоги особам, які зазнали корабельної аварії, та іншим особам, що наражаються на серйозну небезпеку, а також з метою захисту їх від пограбування та поганого поводження (ст. 16);

---

➤ Сторони конфлікту намагаються укласти місцеві угоди про евакуацію з обложених або оточених зон поранених, хворих, інвалідів, осіб похилого віку, дітей і родичів та про пропуск служителів культу всіх віросповідань, медичного персоналу та санітарного майна на їхньому шляху до таких зон (ст. 17);

➤ Особи, що перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин, на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу.

➤ Жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність.

➤ З урахуванням положень стосовно здоров'я, віку та статі, сторона конфлікту, під владою якої є особи, що перебувають під захистом, має право поводитися з усіма ними однаково, без жодної дискримінації, зокрема стосовно раси, релігії або політичних переконань.

➤ Проте сторони конфлікту повинні застосовувати до осіб, що перебувають під захистом, таких заходів контролю чи безпеки, які будуть визнані за необхідні під час ведення війни (ст. 27).

**Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів: Декларація ООН від 14.12.1974 передбачає:**

➤ Держави, які беруть участь у збройних конфліктах, у військових операціях в іноземних територіях або у військових операціях на територіях, що все ще знаходяться під колоніальним пануванням, повинні вживати всіх зусиль для того, щоб уберегти жінок та дітей від руйнівних наслідків війни. Повинні бути вжиті всі необхідні кроки, щоб домогтися заборони таких заходів, як переслідування, тортури, каральні заходи, принизливе поводження та насильство, зокрема проти тієї частини цивільного населення, яку становлять жінки та діти.

**Пекінська декларація та Платформа дій: Декларація ООН від 15.09.1995 передбачає:**

- рівноправності та природній людській гідності жінок і чоловіків. Права жінок є правами людини. Забезпеченню повного здійснення прав людини щодо жінок і дівчат як невід'ємного та нероздільного складника загальних прав людини й основних свобод;
- Рівні права, можливості та доступ до ресурсів, рівний розподіл сімейних обов'язків між чоловіками і жінками і гармонійне партнерство між ними мають ключове значення для їхнього добробуту і добробуту їхніх родин, а також для зміцнення демократії;
- Попереджати й усувати будь-які форми насильства щодо жінок і дівчат.

**Римський статут.** Україна підписала цей міжнародний договір ще 23 роки тому, однак досі не ратифікувала його. Все через побоювання, що це нібито принесе нашій державі більше шкоди, ніж користі. Насправді, Римський статут на сьогоднішній день передбачає найбільш широке офіційне визнання гендерного насильства як злочин відповідно до міжнародного кримінального права. У пункті 1 г статті 7 Римського статуту «зґвалтування, звернення до сексуального рабства, примус до проституції, вимушена вагітність, примус до стерилізації або будь-які інші форми сексуального насильства порівнянної тяжкості», скоєні «в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб», кваліфікуються як злочини проти людяності. Ті самі дії в підпункті (xxii) пункту 2b статті 8 класифікуються як серйозні порушення законів та звичаїв, що застосовуються до міжнародних збройних конфліктів, і, таким чином, кваліфікуються як військові злочини.

Згідно з преамбулою Римського статуту, обов'язок кожної держави полягає в тому, щоб забезпечити «здійснення своєї кримінальної юрисдикції над особами, які несуть відповідальність за скоєння міжнародних злочинів». Таким чином, існує точка зору, згідно з якою «внесення поправок до чинного законодавства чи розробка нових законів, у яких злочини кваліфікувалися б

відповідно до міжнародного права, є найважливішим завданням держав-учасниць, а також інших держав».

### **ІІІ. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ, ЗАКони ТА ПІДЗАКОННІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Слід зазначити, що в національному законодавстві основи правового регулювання в сфері запобігання і протидії домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану заклали норми **Конституції України**:

- Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3);
- ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32);
- встановлює принцип рівності кожного з подружжя у правах і обов'язках в шлюбі та сім'ї (ст.51);
- гарантує право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41); право на житло (ст. 47);
- право на звернення до державних інституцій (ст. 40);
- право знати свої права та обов'язки (ст. 57) та забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина в судовому порядку (ст. 55);
- в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені права і свободи, з поміж яких передбачено, рівність прав та свобод, у тому числі, рівність жінок та чоловіків (в.т.ч. гарантії недискримінації) (ст. 24); право кожного захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27), право кожного на повагу до гідності (в т.ч. заборона катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує його гідність, поводження чи покарання) (ст. 28); право кожного на свободу та особисту недоторканність (ст. 29); право направляти індивідуальні чи

колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40), право на соціальних захист, житло (ст. 47), свобода шлюбу, право на охорону дитинства, материнства, батьківства, рівність прав та обов'язків у шлюбі (ст. 51); рівність дітей у їхніх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом (ст. 52); право на судовий захист прав та свобод, право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом, звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55); право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56); право кожного знати свої права і обов'язки (ст. 57); право кожного на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Право кожного навільний вибір захисника своїх прав (ст. 59).

**Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» 2017 р., запроваджено комплексну систему боротьби з домашнім насильством та насильством за ознакою статі. Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року повинна стати стратегічним документом для практичного застосування згаданого Закону.**

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» надає визначення:

➤ домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь;

➤ дитина, яка постраждала від домашнього насильства (далі - постраждала дитина), - особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства;

➤ особа, яка постраждала від домашнього насильства (далі - постраждала особа), - особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі (ст. 1).

Предметом регулювання Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є правовідносини, що виникають у процесі запобігання та протидії домашньому насильству. Дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання поширюється на таких осіб: 1) подружжя; 2) колишнє подружжя; 3) наречені; 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя); 5) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; 6) особи, які мають спільну дитину (дітей); 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти); 8) дід (баба) та онук (онука); 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка); 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); 11) рідні брати і сестри; 12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука); 13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; 14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають

(перебували) під опікою, піклуванням; 15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

Дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється також на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання, а також на суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Закон визначає чотири форми домашнього насильства:

- фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру;

- економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг із лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

- психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

- сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно

повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству Сторінка 26 згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Згідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків.

Основними напрямками реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

- запобігання домашньому насильству;
- ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством;
- належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки (ст. 5).

Передбачено спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству:

- терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- обмежувальний припис стосовно кривдника;
- взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

**Закон України «Про охорону дитинства».** Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до статті 301 Закону України «Про

охорону дитинства» щодо представництва деяких дітей під час ведення в Україні воєнного стану». 22 травня 2022 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до статті 301 Закону України «Про охорону дитинства» щодо представництва деяких дітей під час ведення в Україні воєнного стану» (реєстр. № 7200 від 19.03.2022). Закон спрямований на оперативне реагування на проблеми, з якими стикнулись діти, що були евакуйовані за кордон. Зокрема, врегульовує питання забезпечення тимчасового законного представництва дітей, які не досягли 18-річного віку та зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, влаштовані у патронатні родини, у разі евакуації їх за кордон. Таким чином діти, перебуваючи за межами України, зможуть реалізувати свої права, у тому числі на освіту, медицину, соціальну підтримку та допомогу тощо. Згідно до цього Закону:

- жорстоке поводження з дитиною - будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема **домашнього насильства**, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини;

- дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, - дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема **домашнім насильством**, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини;

- кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та

інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини;

- держава здійснює захист дитини від: ...усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють;

- держава через органи опіки і піклування, служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей у порядку, встановленому законодавством, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства;

- дитина вправі особисто звернутися до органу опіки та піклування, служби у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, інших уповноважених органів за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів;

- Працівники закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури і спорту, оздоровлення та відпочинку, які контактують з дітьми, повинні бути ознайомлені з інформацією про захист дітей від усіх форм насильства, у тому числі домашнього насильства, експлуатації, найгірших форм дитячої праці або інших проявів жорстокого поводження з дитиною.

**Сімейний кодекс України** передбачає наступне:

- Згода особи на шлюб не вважається вільною, зокрема, якщо шлюб було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства;

- Шлюб визнається недійсним за рішенням суду, якщо він був зареєстрований без вільної згоди жінки або чоловіка;

➤ примушування до припинення шлюбних відносин, примушування до їх збереження, в тому числі примушування до статевого зв'язку за допомогою фізичного або психічного насильства, є порушенням права дружини, чоловіка на свободу та особисту недоторканність і може мати наслідки, встановлені законом.

**Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».** Законом передбачено, що до спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать:

- притулки для постраждалих осіб, центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб;
- кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей
- мобільні бригади соціально-психологічної допомоги для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від домашнього насильства,
- заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від домашнього насильства;
- спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб (крім кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей) утворюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства та діють на основі типових положень про спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб, затверджених Кабінетом Міністрів України;
- кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей утворюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належить до сфери його управління та діє на основі положення, затвердженого цим органом;
- кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей є державною установою, що має територіальні відділення в усіх регіонах України;

➤ громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, яким стало відомо про вчинення насильства за ознакою статі, зобов'язані невідкладно повідомити про це до місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України або до центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

➤ постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством;

➤ Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, забезпечують формування та внесення відомостей до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі відповідно до вимог статті 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст. 7-1).

**Закон України «Про соціальні послуги»** визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Цим Законом передбачено:

➤ жорстоке поводження з дитиною, насильство за ознакою статі, домашнє насильство перелічено серед чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини;

➤ що о надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору належать: установи/заклади надання соціальних послуг (стаціонарні, реабілітаційні, тимчасового перебування); інші установи/заклади соціальної

підтримки (обслуговування), у тому числі спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

➤ Що рішення про обов'язкове надання соціальних послуг (проходження індивідуальних корекційних програм) приймається стосовно: батьків, які не виконують батьківських обов'язків; осіб, які вчинили насильство за ознакою статі, домашнє насильство чи жорстоке поводження з дітьми; осіб, до яких застосовуються заходи пробації відповідно до закону; осіб, яких судом направлено на проходження програми для кривдників; в інших випадках, передбачених законом.

➤ Що не може бути відмовлено у наданні соціальних послуг у разі наявної загрози життю чи здоров'ю особи, домашнього насильства, насильства за ознакою статі або жорстокого поводження з дітьми.

Відповідно до **Закону України «Про Національну поліцію»**, поліція відповідно до покладених на неї завдань:

➤ вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі (ст. 23).

#### **Кримінальний кодекс України передбачає:**

➤ Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство, які можуть застосовуватися на строк від одного до трьох місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців. В інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені такі обов'язки:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

3) заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;

5) направлення для проходження програми для кривдників (ст. 91-1).

➤ Кримінальну відповідальність за домашнє насильство (ст. 126-1) - домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, -

карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

➤ Відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1) – «Використання батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб) - карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

Ті самі дії, вчинені щодо чужої малолітньої дитини або пов'язані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, а так само вчинені повторно або особою, яка раніше скоїла одне із кримінальних правопорушень,

передбачених статтями 150, 303, 304 цього Кодексу, або за попередньою змовою групою осіб, -

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

➤ Відповідальність за сексуальне насильство (ст.153) – Сексуальне насильство, вчинене щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах - карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років. Сексуальне насильство, вчинене групою осіб, або сексуальне насильство щодо неповнолітньої особи - карається позбавленням волі на строк від п'яти до семи років. У разі тяжких наслідків, - караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років. Вчинення сексуального насильства повторно - карається позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі.

**Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає особливості застосування запобіжного заходу у випадках домашнього насильства.** Так, відповідно до ч. 6 ст. 194, в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, крім обов'язків, передбачених частиною п'ятою цієї статті, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, один або декілька таких обмежувальних заходів:

➤ заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

➤ обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

➤ заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

- заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;

- направлення для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих, направлення для проходження програми для кривдників.

Ці обов'язки, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців. У разі необхідності цей строк може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому статтею 199 цього Кодексу. Після закінчення строку, в тому числі продовженого, на який на підозрюваного, обвинуваченого були покладені відповідні обов'язки, ухвала про застосування запобіжного заходу в цій частині припиняє свою дію і обов'язки скасовуються.

Також Кримінальний процесуальний кодекс передбачає:

- Кримінальне провадження закривається в разі, якщо: потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством (ст. 284);

- Угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника (ст. 469).

**Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає наступне:**

- Направлення на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі. У разі вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі суд під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила

домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» чи Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (ст. 39-1).

➤ Стаття 173-2. Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування

Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису, - тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, - тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

➤ Органи (посадові особи), правомочні здійснювати адміністративне затримання. Адміністративне затримання провадиться: органами внутрішніх справ (Національною поліцією) - при вчиненні дрібного хуліганства, вчиненні

домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису (ст. 262)

### **Підзаконні акти**

**Положення про Міністерство соціальної політики України, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423 передбачає, що:**

➤ Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) є центральним органом виконавчої влади який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, торгівлі людьми, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, надання соціальних послуг та проведення соціальної роботи.

**Указ Президента України від 21 вересня 2020 р. № 398 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства». У цьому документі визнано за необхідне невідкладне здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, спрямованих на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства. У результаті виконання положень цього Указу було розроблено Соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року.**

**Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 585. Цей Порядок визначає механізм взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, інших закладів та установ під час забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, під час виявлення, розгляду звернень та повідомлень про таких**

дітей, забезпечення їх безпеки, а також надання необхідної допомоги з урахуванням потреб. У цьому Порядку терміни вживаються в такому значенні:

➤ жорстоке поводження з дитиною - будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою її експлуатації з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини;

➤ загроза життю або здоров'ю дитини - обставини, що можуть призвести чи призвели до тяжких наслідків для життя, стану здоров'я та розвитку дитини, зокрема тяжкої, у тому числі невиліковної хвороби, тілесних ушкоджень або заподіяння шкоди нормальному фізичному, психічному розвитку дитини, у зв'язку з чим вона потребує допомоги.

✓ **Перелік обставин, які можна розцінювати як загрозу життю або здоров'ю дитини, не є вичерпним.**

**Постанова Кабінету Міністрів України «Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми» від 5 вересня 2007 р. № 1087** передбачає наступне:

➤ Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми (далі - Рада) є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним при Кабінеті Міністрів України.

➤ Основними завданнями Ради є:  
сприяння реалізації ефективної державної політики з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми;

розгляд питань, які потребують міжгалузевої узгодженої співпраці щодо реалізації державної політики з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі

людьми, зокрема розшуку, повернення, реабілітації жертв такої торгівлі, запобігання та протидії домашньому насильству;

сприяння формуванню позитивного ставлення до сім'ї, відповідального батьківства, відродженню та збереженню національних сімейних цінностей, утвердженню рівних прав і можливостей жінок та чоловіків в усіх сферах життєдіяльності суспільства, запобігання соціальному сирітству;

інформування Кабінету Міністрів України та громадськості про стан реалізації державної політики з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми.

**Типове положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 654.** Це Положення визначає порядок утворення, основні засади діяльності та організації роботи мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі. Положення передбачає наступне:

➤ Мобільна бригада - спеціалізована служба підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом;

➤ Метою діяльності мобільної бригади є надання соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, зокрема соціальних послуг з консультування, кризового та екстреного втручання, соціальної профілактики відповідно до їх потреб.

➤ Мобільна бригада надає соціальні послуги шляхом проведення фахової консультації за допомогою телефонного зв'язку, з виїздом у спеціально організованому транспорті до місця проживання (перебування) постраждалих осіб чи іншого вказаного ними місця, у приміщенні загальної чи спеціалізованої служби підтримки постраждалих осіб, в іншому приміщенні, визначеному місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування.

➤ Визначення потреби в утворенні мобільної бригади, забезпечення її утворення та функціонування, а також контроль за її діяльністю здійснюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, в тому числі об'єднаними територіальними громадами, відповідно до законодавства.

➤ Мобільна бригада утворюється при центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді або інших загальних або спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб.

➤ Мобільна бригада є структурним підрозділом засновника або об'єднанням фахівців різних суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству.

➤ До утворення мобільної бригади і забезпечення її функціонування відповідно до законодавства можуть долучатися підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання, міжнародні організації, іноземні неурядові організації, фізичні особи - підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги.

➤ Мобільна бригада у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, постановами Верховної Ради України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, рішеннями центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також положенням про мобільну бригаду.

➤ У положенні мобільна бригада має право визначити можливість надання допомоги особам (у тому числі внутрішньо переміщеним особам), які постраждали від будь-яких форм насильства, зокрема насильства, спричиненого збройним конфліктом, торгівлею людьми, сексуальним домаганням, відповідно до мети та завдань мобільної бригади.

➤ Соціально-психологічна допомога постраждалій особі надається мобільною бригадою безоплатно.

**Типове положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 655. Основні положення цього документу:**

➤ притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, - спеціалізована служба підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом.

➤ Притулок утворюється місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства з урахуванням непропорційного впливу насильства на жінок і чоловіків та можливості здійснення позитивних дій (спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, встановлених Конституцією і законами України).

➤ Притулок провадить свою діяльність на принципах верховенства права, поваги до прав людини, законності, соціальної справедливості, безпеки постраждалих осіб, забезпечення конфіденційності, недопущення дискримінації та інших засадах, визначених статтею 4 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» і статтею 3 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» з урахуванням міжнародних стандартів діяльності притулків без розголошення інформації про своє місцезнаходження, що передбачає, зокрема, відсутність вивіски на приміщенні (будівлі, споруді або частині будівлі), в якому розташовано притулок.

➤ У положенні притулок має право визначити можливість надання допомоги особам, які постраждали від будь-яких форм насильства, зокрема насильства, спричиненого збройним конфліктом, торгівлею людьми, сексуальним домаганням, відповідно до мети та завдань притулку.

➤ У разі введення на території України чи адміністративно-територіальної одиниці, в якій розміщено притулок, надзвичайного або **воєнного стану** у притулку має бути забезпечено підготовку та облаштування споруд цивільного захисту (приміщень, придатних для укриття та безпечного перебування постраждалих осіб і персоналу). У період зазначеного стану директор притулку або керівник закладу/ установи соціального чи іншого спрямування, в якому/якій утворено притулок, організовує забезпечення та проводить перевірку систем опалення, водопостачання, постачання електроенергії, наявності необхідного запасу продуктів харчування, води, лікарських засобів, засобів гігієни, одягу, взуття тощо.

➤ Якщо у притулку немає споруд цивільного захисту, директор притулку або керівник закладу/установи соціального чи іншого спрямування, в якому/якій утворено притулок, організовує **евакуацію або переміщення осіб**, які перебувають у притулку, до найближчих захисних споруд цивільного захисту або інших місць укриття за сигналами оповіщення цивільного захисту.

➤ Основними завданнями притулку є: забезпечення місцем безпечного тимчасового цілодобового перебування постраждалих осіб; надання постраждалим особам за місцем безпечного тимчасового цілодобового перебування комплексної допомоги (психологічних, соціально-побутових, соціально-медичних, інформаційних, юридичних та інших послуг) на основі оцінки їх потреб та індивідуального підходу до особи з урахуванням віку, статі, стану здоров'я та соціального становища.

**Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658.** Цим Порядком визначається механізм взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, спрямованої на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання насильства та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від насильства, шляхом запобігання насильству,

ефективного реагування на факти насильства, надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування заподіяної шкоди, належного розслідування фактів насильства та притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності. Цей Порядок передбачає наступне:

- Права постраждалих осіб, які вже закріплено на законодавчому рівні, тобто, дублюється перелік прав.
- Взаємодія суб'єктів координується: на загальнодержавному рівні - Мінсоцполітики; на регіональному рівні - Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями; на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці - районними, районними у м. Києві і Севастополі держадміністраціями та виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад.
- Координацію заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та моніторинг їх реалізації на місцевому рівні здійснюють уповноважені особи (координатори) в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі та ін.

**Порядок формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234, визначає процедуру формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі (далі - Реєстр). Згідно цього Порядку:**

- Реєстр - автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передання), знеособлення і знищення визначених Законом України «Про

запобігання та протидію домашньому насильству» даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

➤ Метою формування та ведення Реєстру є: захист життєво важливих інтересів постраждалих осіб, зокрема дітей; запобігання повторним випадкам насильства; забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству; облік випадків насильства, узагальнення та аналіз інформації про насильство; надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству, визначеними статтею 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та статтею 7-1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; координація діяльності суб'єктів шляхом оптимізації інформаційної взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству.

➤ Держателем Реєстру є Мінсоцполітики, яке здійснює: розроблення нормативно-правової бази для функціонування Реєстру та його методичне забезпечення; організацію взаємодії між інформаційними системами Мінсоцполітики, МВС, Офісу Генерального прокурора, ДСА, уповноважених органів з питань пробації та інформаційними системами інших центральних органів виконавчої влади з питань запобігання та протидії насильству.

➤ Суб'єктами інформування є керівники та уповноважені працівники: центрів соціально-психологічної допомоги, притулків для постраждалих осіб, центрів медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, центрів надання соціальних послуг у громадах, притулків для дітей, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, інших закладів, установ та організацій, які надають соціальні послуги постраждалим особам; центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги; закладів освіти; установ (закладів) охорони здоров'я; уповноважених органів з питань пробації; органів прокуратури; судів.

**Типове положення про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або**

**наси́льства за ознакою статі, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 824, передбачає:**

➤ Денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, є спеціалізованою службою підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом (далі - постраждалі особи).

➤ Денний центр створюється для надання комплексної соціально-психологічної та первинної правової допомоги, а також соціальних послуг постраждалим особам, у тому числі у випадках, коли такі особи звернулися разом із дитиною, та для забезпечення їм (за потреби) можливості короткострокового або цілодобового перебування у спеціально обладнаному при денному центрі приміщенні, що забезпечене комунальними послугами і призначене для надання постраждалим особам, які звернулися до такого центру, послуг короткострокового або цілодобового перебування (“кризова кімната”).

➤ Денний центр створюється місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування (далі - засновники) відповідно до законодавства та з урахуванням потреб територіальної громади, непропорційного впливу насильства на жінок і чоловіків та можливостей для проведення спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення юридичної чи фактичної нерівностей жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, установлених Конституцією і законами України.

➤ У положенні денний центр має право визначити можливість надання допомоги особам, які постраждали від будь-яких форм насильства, зокрема насильства, спричиненого збройним конфліктом, торгівлею людьми, сексуальним домаганням, відповідно до мети та завдань денного центру та кризової кімнати (у разі наявності).

➤ Денний центр надає соціальні послуги постраждалим особам на безоплатній основі в обсязі, визначеному державними стандартами надання соціальних послуг, що затверджені Мінсоцполітики.

➤ Денний центр надає такі соціальні послуги, як екстрене (кризове) втручання, консультування, інформування, надання притулку тощо.

➤ Зміст та обсяг соціальної послуги для кожної постраждалої особи визначається індивідуально залежно від її потреб і зазначається в договорі про надання соціальної послуги.

**Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України 13 березня 2019 року № 369/180,** визначає процедуру проведення оцінки вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи, з метою визначення ефективних заходів реагування, спрямованих на припинення такого насильства та попередження його повторного вчинення.

**Типова програма для постраждалих осіб, затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 13 жовтня 2021 року № 587.** Цією Типовою програмою для постраждалих осіб передбачено комплекс заходів, спрямованих на позбавлення від емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі особи здатності відстоювати власну гідність, захищати свої права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

**Типова програма для кривдників, затверджена Наказом Міністерства соціальної політики України від 01.10.2018 № 1434.** Цією Типовою програмою передбачено комплекс заходів за результатами оцінки ризиків, спрямованих на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до власних вчинків та їхніх наслідків, до

виконання батьківських обов'язків, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків.

**Методика визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, затверджена Наказом Мінсоцполітики від 30 листопада 2020 р. № 787.** Ця Методика встановлює порядок визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі (далі - спеціалізовані служби). Згідно до цієї Методики до спеціалізованих служб належать:

- притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- центр медико-соціальної реабілітації осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, його територіальні відділення (в тому числі міжрегіональні) в областях та м. Києві;
- денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі (в тому числі денні центри з кризовими кімнатами);
- спеціалізована служба первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- інші заклади та установи, призначені виключно для осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

**Положення про Державну установу «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою**

**статі та насильству стосовно дітей», затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 11 грудня 2018 року № 1852.**

Кол-центр є неприбутковою державною бюджетною установою, створеною для забезпечення виконання завдань щодо належного реагування на звернення громадян про факти торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі та насильства стосовно дітей.

➤ **Кол-центр належить до сфери управління Міністерства соціальної політики України.**

**Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі від 02.07.2019 №1037.** Затверджено такі форми:

- **направлення особи / сім'ї, яка постраждала від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;**
- **заяви постраждалої особи про зарахування до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;**
- **договору про надання соціальних послуг притулком для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;**
- **індивідуального плану роботи.**

**Положення про психологічну службу у системі освіти України, затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України від 22 травня 2018 року № 509.** Це Положення визначає мету, структуру психологічної служби, організацію управління нею, основні завдання, принципи, функції, зміст та порядок діяльності працівників психологічної служби установ освіти, закладів дошкільної освіти, загальної середньої освіти, позашкільної освіти, спеціалізованої освіти, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та вищої освіти, є правовою та організаційно-методичною основою її роботи.

**Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників з іншими**

**органами та службами від 02.10.2018 № 1047**, передбачають комплексний інтегрований підхід до протидії домашнього насильства. Педагогічні працівники закладів освіти повинні сприяти виявленню випадків домашнього насильства.

**Крім того, слід відзначити документи Міністерства охорони здоров'я:**

➤ Порядок проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги від 01.02.2019 № 278;

➤ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України від 19.12.2017 № 1044.

#### **IV. ПРАВО НА ЗАХИСТ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ**

Гарантії дій держави щодо захисту від домашнього насильства в умовах дії воєнного стану включають заборону обмеження раду прав та свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану, з поміж яких передбачено, рівність прав та свобод, у тому числі, рівність жінок та чоловіків (ст. 24); право кожного на повагу до гідності (в т.ч. заборона катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує його гідність, поводження чи покарання) (ст. 28).

В умовах дії воєнного стану право на захист від домашнього насильства не підлягає обмеженню. Даний висновок можна зробили лише на підставі норм Конституції України. Згідно Конституції України зміст права на захист від домашнього насильства в умовах дії воєнного стану становлять наступні міри можливо поведінки особи:

- захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27);
- право кожного на свободу та особисту недоторканність (ст. 29);
- направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40);
- право на соціальних захист, житло (ст. 47);
- свобода шлюбу, право на охорону дитинства, материнства, батьківства, рівність прав та обов'язків у шлюбі (ст. 51);
- рівність дітей у їхніх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом (ст. 52);
- право на судовий захист прав та свобод (ст. 55);
- звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (ст. 55);
- звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних

організацій, право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55). Отже, якщо механізми захист від домашнього насильства в умовах дії воєнного стану не працюють належним чином і держава не забезпечує цей захист, то є можливість звернення до Європейського суду з прав людини;

➤ відшкодувати за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56). Таким чином, у випадку неналежного здійснення повноважень щодо захист особи від домашнього насильства в умовах дії воєнного стану, така особа може звернутися до суду і вимагати відшкодування матеріальної та моральної шкоди;

➤ право кожного знати свої права і обов'язки (ст. 57). Отже, кожен має право знати про право на захист від домашнього насильства та способи, механізми такого захисту;

➤ право кожного на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно (ст. 59). Відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, - на правничі послуги з питань, пов'язаних із захистом їхніх прав, визначених законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» і «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; (п. 22 ч. 1 ст. 14);

➤ право кожного навільний вибір захисника своїх прав (ст. 59).

**Що має забезпечити держава, якщо я зіткнувся/лась із домашнім насильством?**

Якщо ви постраждали від насильства, пам'ятайте, що вас захищає Закон України. Так, відповідно до статті 21 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» постраждала особа має право на:

➤ Дієвий, ефективний та невідкладний захист в усіх випадках домашнього насильства, недопущення повторних випадків домашнього насильства.

➤ При здійсненні будь-яких заходів на першому місці завжди повинно бути убезпечення постраждалих від неправомірних діянь кривдника. Суб'єкти, яким стало відомо про факт домашнього насильства, у першу чергу повинні вжити всіх необхідних заходів для його припинення.

➤ У випадку загрози життю і здоров'ю безпека постраждалих вважається важливішою за все інше (наприклад, за збереження стосунків, за можливість користування кривдником своїм майном тощо).

➤ У межах наданих суб'єктам повноважень, постраждалі можуть отримувати такі види захисту: припинення насильства працівниками поліції, надання тимчасового притулку для безпечного розміщення; терміновий заборонний та обмежувальний приписи. При цьому процедура їх винесення максимально сприятлива для постраждалої особи.

➤ Отримання повної та вичерпної інформації від суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про свої права і соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну допомогу, якими вона може скористатися.

➤ Метою цього права є забезпечення того, щоб постраждалі мали необхідну їм інформацію для реалізації своїх прав та пошуку послуг і ресурсів, зокрема: про права постраждалих, про наявні послуги та ресурси, як звернутися до посадових осіб кримінальної юстиції та що їх буде очікувати під час розгляду їх справи.

➤ Безоплатне отримання відповідно до законодавства соціальних послуг, медичної, соціальної та психологічної допомоги відповідно до її потреб. Враховуючи, що постраждала від домашнього насильства особа часто має досить обмежені фінансові та економічні ресурси, держава передбачила для неї можливість отримання такого роду послуг на безоплатній основі.

➤ Безоплатну правову допомогу у порядку, встановленому законом України «Про безоплатну правову допомогу». Дотримуватись цього принципу – це рахуватися з інтересами постраждалої особи, дотримуватися прийнятного для неї формату спілкування і взаємодії, бачити в ній не об’єкт надання допомоги та захисту від домашнього насильства, а рівноправного суб’єкта, не звинувачувати постраждалу особу у вчиненому щодо неї насильстві. У випадку протиставлення прав і законних інтересів кривдника та постраждалої особи держава визнає пріоритетність прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб та вимагає від суб’єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству, їх забезпечення.

➤ Повагу до честі та гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Дотримуватись цього принципу – це рахуватися з інтересами постраждалої особи, дотримуватися прийнятного для неї формату спілкування і взаємодії, бачити в ній не об’єкт надання допомоги та захисту від домашнього насильства, а рівноправного суб’єкта, не звинувачувати постраждалу особу у вчиненому щодо неї насильстві. У випадку протиставлення прав і законних інтересів кривдника та постраждалої особи держава визнає пріоритетність прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб та вимагає від суб’єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству, їх забезпечення.

➤ Конфіденційність інформації особистого характеру, яка стала відома суб’єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, під час роботи з постраждалою особою, та захист персональних даних. Цей принцип означає, що інформація про постраждалих осіб, отримана фахівцями під час здійснення заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, не підлягає свідомому чи випадковому розголошенню. Обробка персональних даних про особу, яка повідомила про вчинення насильства, або про постраждалу особу здійснюється за згодою такої

особи або її законного представника з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних».

- Вибір спеціаліста за статтю (за можливості). Реалізація цього права полегшить встановлення довіри та необхідного контакту між постраждалою особою та представниками держави.

- Відшкодування кривдниками завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, у порядку, визначеному законодавством. Постраждала особа має право пред'явити позов у рамках встановленої законом схеми для компенсації завданих їй збитків та шкоди.

- Звернення до правоохоронних органів і суду з метою притягнення кривдників до відповідальності, застосування до них спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству. За загальним правилом отримання допомоги постраждалими особами ґрунтується на їх вільному волевиявленні. Саме постраждала особа визначає, чи бажає вона звертатись до правоохоронних органів і суду.

- Своєчасне отримання інформації про остаточні рішення суду та процесуальні рішення правоохоронних органів, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї домашнього насильства, у тому числі пов'язані з ізоляцією кривдника або його звільненням. Постраждала особа має право своєчасно отримувати повідомлення про важливі події у своїй справі, зокрема про: застосування до порушника запобіжних та обмежувальних заходів, закриття кримінального провадження, винесення вироку або іншого рішення суду тощо. Інші права, передбачені законодавством у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

У статті 19 Конвенції про права дитини ООН зазначено: «Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні

зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину».

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) розглядає насильство стосовно дітей як «усі форми насильства щодо людей молодше 18 років, що здійснюються батьками або іншими опікунами, однолітками, романтичними партнерами або незнайомцями» і виділяє шість основних типів міжособистісного насильства, яке може відбутися:

- **Жорстоке поводження** (зокрема жорстоке покарання) включає фізичне, сексуальне та психологічне / емоційне насильство; зневагу до немовлят, дітей та підлітків з боку батьків, опікунів та інших авторитетних осіб, найчастіше вдома, але також і в таких умовах, як школи та дитячі будинки.

- **Булінг** (зокрема кібербулінг) – це небажана агресивна поведінка іншої дитини або групи дітей, які не є братами і сестрами і не перебувають у романтичних стосунках з жертвою. Це пов'язано з повторюваними фізичними, психологічними або соціальними травмами і часто відбувається у школах та інших місцях, де збираються діти, а також в Інтернеті.

- **Насильство** серед молоді найпоширеніше серед дітей і молоді у віці 10–29 років. Частіше за все воно відбувається у громадських місцях між знайомими і незнайомими людьми, включає залякування і фізичне насильство зі зброєю або без неї (наприклад, з вогнепальною зброєю і ножами) і може включати групове насильство.

- **Насильство з боку інтимного партнера** (або домашнє насильство) включає фізичне, сексуальне та емоційне насильство з боку інтимного партнера або колишнього партнера. Хоча жертвами можуть бути й особи чоловічої статі, насильство з боку інтимного партнера непропорційно стосується жінок. Зазвичай це відбувається стосовно дівчат у дитячих шлюбах і в ранніх/примусових шлюбах. Серед тих, хто знаходиться в романтичних стосунках, але таких, що не перебувають у шлюбі підлітків, це називають «насильством на побаченнях».

➤ **Сексуальне насильство** включає завершений сексуальний контакт або його спробу без згоди, дії сексуального характеру, які не пов'язані з контактом (такі, як вуаєризм або сексуальні домагання); акти сексуальної торгівлі, вчинені проти тих, хто не може дати згоду або відмовитися; онлайн-експлуатація.

➤ **Емоційне, або психологічне насильство** містить обмеження пересування дитини, глузування, погрози і залякування, дискримінацію, відторгнення та інші нефізичні форми ворожого ставлення.

Діяльність суб'єктів спрямована на забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, провадиться з дотриманням таких принципів:

- ✓ повага до честі, гідності дитини та неупереджене ставлення до неї;
- ✓ забезпечення пріоритетності прав, інтересів та безпеки дитини під час здійснення заходів її соціального захисту;
- ✓ належна увага до складних життєвих обставин кожної дитини;
- ✓ недопущення дискримінації дитини;
- ✓ урахування думки дитини під час вирішення питань, що її стосуються;
- ✓ забезпечення конфіденційності інформації про дитину, що перебуває у складних життєвих обставинах, осіб, які її виявили, з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних»;
- ✓ ефективна взаємодія суб'єктів між собою та з інститутами громадянського суспільства.

Виявлення дитини, що перебуває у складних життєвих обставинах, здійснюється шляхом:

➤ самозвернення дитини (в усній та (або) письмовій формі, зокрема із застосуванням засобів електронної комунікації, зокрема щодо порушення її прав і свобод, жорстокого поводження, домашнього насильства) до будь-якого суб'єкта;

➤ звернення та надсилання повідомлень підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, зокрема з використанням дитячої «гарячої» телефонної лінії, кол-центрів з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, громадських об'єднань та міжнародних неурядових організацій, фізичних осіб - підприємців та фізичних осіб, які надають соціальні послуги, громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, в інтересах дитини, що перебуває у складних життєвих обставинах (в усній та (або) письмовій формі, зокрема із застосуванням засобів електронної комунікації) до будь-якого суб'єкта;

➤ отримання інформації про дитину, що перебуває у складних життєвих обставинах, під час виконання професійних чи службових обов'язків посадовими особами, працівниками суб'єктів.

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством.

**Право на влаштування до притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі має:**

➤ повнолітня постраждала особа, направлена структурним підрозділом місцевої держадміністрації або органу місцевого самоврядування, до повноважень якого належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству, уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, центром соціальних служб, мобільною бригадою соціально-психологічної допомоги постраждалим особам;

➤ особа, яка не досягла повноліття, але перебуває (перебувала) у зареєстрованому шлюбі;

➤ дитина у разі її прийняття до притулку разом з матір'ю/батьком або особою, яка їх замінює.

Притулок протягом однієї доби інформує службу у справах дітей та відповідний підрозділ органу Національної поліції у разі направлення до нього матері/батька або особи, яка їх замінює, з дитиною.

Наявність у постраждалої особи громадянства іншої держави/ довідки про звернення за захистом в Україні/посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту/посвідчення біженця/посвідки на тимчасове проживання/посвідки на постійне проживання або **відсутність громадянства не є підставою для відмови їй у наданні послуг притулку.**

➤ **Внутрішньо переміщені особи, іноземці та особи без громадянства приймаються до притулку на загальних підставах.**

До притулку не влаштовуються постраждалі особи:

- з ознаками гострих інфекційних та венеричних захворювань;
- з інфекційними захворюваннями шкіри та волосся, хворі на туберкульоз;
- за інших обставин, що свідчать про безпосередню небезпеку постраждалої особи або для інших осіб.

Зазначені постраждалі особи підлягають невідкладному направленню до закладів охорони здоров'я з одночасним повідомленням відповідно до законодавства про факт вчинення щодо них насильства.

➤ **Перебування у притулку особи, яка вчинила насильство стосовно постраждалих осіб, які перебувають у притулку, забороняється.**

➤ **Перебування в одній будівлі притулку повнолітніх постраждалих осіб різної статі забороняється.**

Повнолітні постраждалі особи різної статі розміщуються в окремих притулках (будівлях притулку), утворених відповідно до потреб територіальних громад з урахуванням непропорційного впливу насильства на жінок і чоловіків та можливості здійснення позитивних дій (пп.19-22 Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або

насильства за ознакою статі, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 655).

*Див. Додаток 1. Джерела інформації про домашнє насильство від органів публічної влади України та організацій та Додаток 2. Гарячі лінії та допомога у випадках домашнього насильства*

## **V. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Надання допомоги та захисту постраждалим особам здійснюється за такими напрямками:

- надання постраждалій особі інформації про її права та можливості їх реалізації зрозумілою їй мовою або через перекладача чи залучену третю особу, яка володіє мовою, зрозумілою для постраждалої особи;
- забезпечення постраждалим особам доступу до спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб та отримання соціальних послуг, які вони надають;
- надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб, особливо жінок з дітьми;
- забезпечення доступу постраждалих осіб до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту, у тому числі шляхом надання безоплатної правничої допомоги у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правничу допомогу»;
- утворення цілодобового безоплатного кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей для забезпечення невідкладного реагування уповноважених підрозділів органів Національної поліції України, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, визначених цим Законом, на випадки насильства за ознакою статі, надання консультацій щодо насильства за ознакою статі абонентам анонімно або з належним урахуванням вимог конфіденційності та захисту персональних даних;
- надання кваліфікованих консультацій у разі вчинення насильства за ознакою статі з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом.

Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення.

Надання допомоги постраждалій особі не залежить від звернення такої особи до правоохоронних органів чи до суду та від її участі у кримінальному або цивільному провадженні.

**Координація заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі** регулюється Порядком взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. Мінсоцполітики як координатор взаємодії на загальнодержавному рівні:

- формує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;
- забезпечує нормативно-правове регулювання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі відповідно до Законів України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та інших нормативно-правових актів, прийнятих на їх виконання;
- забезпечує розроблення та затвердження типових програм для постраждалих осіб, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання;
- забезпечує розроблення та затвердження типових програм для кривдників, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання, у тому числі з урахуванням віку, стану здоров'я, статі кривдника;
- здійснює методичне забезпечення місцевих держадміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;
- організовує та проводить загальнонаціональні соціологічні, правові, психолого-педагогічні та інші дослідження щодо форм, причин і наслідків насильства;
- здійснює інші повноваження, визначені Законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

➤ Центральні органи виконавчої влади та інші суб'єкти, визначені у частині четвертій статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», подають щокварталу до Нацсоцслужби узагальнені дані звітності служб у справах дітей, уповноважених підрозділів органів Національної поліції, органів управління освітою, закладів освіти, структурних підрозділів з питань охорони здоров'я місцевих держадміністрацій, закладів охорони здоров'я, центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про результати здійснення ними повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі за затвердженими Мінсоцполітики формами звітності.

➤ Нацсоцслужба систематизує отримані дані та щокварталу подає Мінсоцполітики узагальнену звітність центральних органів виконавчої влади та інших суб'єктів.

➤ Нацсоцслужба збирає, аналізує та поширює відповідно до законодавства інформацію про домашнє насильство, удосконалює систему показників у формах статистичної звітності щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

**До завдань у сфері запобігання насильству належать:**

- визначення стану, причин і передумов поширення насильства;
- підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини та наслідки насильства;
- сприяння розумінню суспільством природи насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;
- формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення насильства як порушення прав людини;
- викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються;

➤ заохочення всіх членів суспільства, насамперед чоловіків, до активного сприяння запобіганню насильству.

Згідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» **суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є:**

➤ спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

➤ інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

➤ загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;

➤ громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать:

1) служби у справах дітей; 2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; 3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти; 4) органи охорони здоров'я, установи та

заклади охорони здоров'я; 5) центри з надання безоплатної правничої допомоги; 6) суди; 7) прокуратура; 8) уповноважені органи з питань пробації.

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади, які, у тому числі, надають допомогу постраждалим особам: 1) центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; 2) притулки для дітей; 3) центри соціально-психологічної реабілітації дітей; 4) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); 5) центри соціально-психологічної допомоги; 6) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); 7) інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам.

**Діяльність, спрямована на запобігання та протидію домашньому насильству, ґрунтується на таких засадах:**

- гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя, свободу та особисту недоторканість, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правничу допомогу, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини;
- належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства;
- повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів

та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- конфіденційність інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства;
- добровільність отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб;
- врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;
- ефективна взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, медіа та іншими заінтересованими особами.

**З метою виконання завдань у сфері запобігання насильству районні, районні у м. Києві і Севастополі держадміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, здійснюють:**

- розроблення та виконання на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці місцевих програм із запобігання та протидії насильству;
- координацію діяльності та взаємодію суб'єктів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, реалізацію ними заходів із запобігання насильству;
- відповідно до законодавства збирання, аналіз і поширення інформації про насильство на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

**На виконання завдань у сфері запобігання насильству суб'єкти забезпечують:**

- вивчення ситуації та збір згрупованих за ознакою статі статистичних даних про факти насильства;

- організацію і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення насильства, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та практики його застосування;
- організацію і проведення серед населення, зокрема серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;
- розроблення та впровадження у закладах освіти навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії насильству, зокрема стосовно дітей;
- залучення засобів масової інформації до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання насильству, зокрема формування небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення відповідних суб'єктів про випадки насильства;
- організацію та проведення спільних спеціалізованих тренінгів та семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, а також для працівників правоохоронних органів і суддів (Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658).

**У разі якщо постраждалою особою є дитина**, будь-які дії, що вчиняються щодо неї, базуються на принципах, визначених Конвенцією ООН про права дитини, Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Європейською конвенцією про здійснення прав дітей та законодавчими актами України у сфері захисту прав дитини.

Заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству здійснюються без дискримінації за будь-якою ознакою.

Звичай, релігійні переконання, віросповідання, традиції не можуть розглядатися як виправдання будь-яких форм домашнього насильства, передбачених цим Законом, або бути підставою для звільнення кривдника від відповідальності.

Повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству визначаються статтею 10 Закону України «Про запобігання і протидію домашньому насильству».

До повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

- ✓ виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;
- ✓ прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства;
- ✓ ужиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків;
- ✓ інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- ✓ винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;
- ✓ узяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;
- ✓ здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- ✓ анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;
- ✓ взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Із метою посилення запобігання та протидії домашньому насильству силами правоохоронних органів законом передбачено розширення повноважень органів Національної

поліції України. Відповідно до закону поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.

**Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать:**

- терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- обмежувальний припис стосовно кривдника;
- взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- направлення кривдника на проходження програми для кривдників (ст. 24).

**Термінові заборонні приписи та обмежувальні приписи.** Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника (Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 654 від 1.08.2018 р.) Цей Порядок визначає процедуру винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника. Порядок встановлює процедуру дій працівників уповноважених підрозділів Національної поліції та включає в себе опис порядку ведення діловодства, пов'язаного з винесенням термінового заборонного припису стосовно кривдника. Терміновий заборонний припис – спеціальний захід щодо протидії домашньому насильству, який може передбачати такі заходи:

- ✓ зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- ✓ заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
- ✓ заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Виноситься терміновий заборонний припис на строк до 10 діб.

Терміновий заборонний припис виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Винесення припису може здійснюватися за заявою постраждалої особи, а також із власної ініціативи працівника уповноваженого підрозділу поліції за результатами оцінки ризиків.

При прийнятті рішення щодо винесення припису пріоритетом є безпека постраждалої особи. Ця вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника є відносно новою нормою для національного законодавства, проте практика застосування такої норми в інших країнах поширена і підтверджує свою ефективність.

✓ **Слід мати на увазі, що зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи не є позбавленням права власності і є тимчасовим заходом.**

Застосування саме такого заходу здійснюється за результатами оцінки ризиків для постраждалої особи і враховує пріоритетність права на життя та безпеку над майновим правом. Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити. Після підписання припису постраждалою особою або її представником, свідком(ами) (за наявності) та кривдником будь-які виправлення, доповнення чи виправлення в приписі не допускаються.

**Обмежувальний припис видається за рішенням суду і спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи. Щодо особи, яка вчинила домашнє**

насильство, що передбачає обмежувальний припис, можуть бути ужиті такі заходи тимчасового обмеження прав або покладення обов'язків:

- ✓ заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
- ✓ усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;
- ✓ обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
- ✓ заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалої особи;
- ✓ заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
- ✓ заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків. Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців.

Результати оцінки ризиків враховує поліцейський уповноваженого підрозділу поліції під час винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника, вжиття інших заходів для припинення такого насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення та надання допомоги постраждалим особам у порядку, визначеному законодавством.

**Відповідно до Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України 13 березня 2019 року № 369/180, оцінка ризиків проводиться за факторами небезпеки/ризиків щодо вчинення домашнього насильства, передбачених у формі оцінки ризиків**

вчинення домашнього насильства згідно з додатком до цього Порядку, шляхом спілкування/бесіди з постраждалою від такого насильства особою або її представником, з'ясування обставин конфлікту та виявлення чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи.

За результатами заповнення форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства поліцейський уповноваженого підрозділу поліції визначає рівень небезпеки, який урахується під час винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника, вжиття інших заходів для припинення такого насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення, надання допомоги постраждалим особам.

Фактори небезпеки/ризиків щодо вчинення домашнього насильства визначаються за результатами оцінки дій кривдника, які свідчать про ймовірність настання летальних наслідків у разі вчинення домашнього насильства, і представлені у формі оцінки ризиків вчинення домашнього насильства у вигляді питань, на які відповідає поліцейський уповноваженого підрозділу поліції за результатами спілкування з постраждалою особою, та загальної оцінки ситуації вчинення домашнього насильства з метою виявлення вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті такої особи.

У разі виявлення будь-яких інших чинників/обставин за результатами оцінки ситуації, які можуть вплинути на рівень небезпеки (ризиків) вчинення домашнього насильства, поліцейський уповноваженого підрозділу поліції у позиції «Зауваження поліцейського уповноваженого підрозділу поліції щодо будь-яких інших чинників/обставин, які підвищують/знижують рівень загрози життю та здоров'ю постраждалої особи» форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства робить запис про наявність таких чинників/обставин, їхні можливі наслідки та надає інші зауваження щодо них.

➤ **У зв'язку з тим, що кожна окрема ситуація може мати унікальні чинники/обставини, які впливають на рівень небезпеки та ризик**

**летального випадку, пов'язаного з насильством, не передбачені формою оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, поліцейський уповноваженого підрозділу поліції на власний розсуд може оцінити рівень небезпеки як високий, якщо він/вона вважає, що постраждала особа перебуває в потенційно небезпечній ситуації або яка може спричинити смерть особи або інші тяжкі наслідки.**

Про наявність та можливі наслідки дії таких чинників/обставин поліцейський уповноваженого підрозділу поліції робить запис у відповідній позиції форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства.

*Див. Додаток 3. Форма оцінки ризиків.*

➤ **Залежно від визначеного рівня небезпеки, яка загрожує постраждалій особі, поліцейський уповноваженого підрозділу поліції приймає рішення щодо необхідності винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника та застосування заходів, передбачених частиною другою статті 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».**

Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники/обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції.

➤ **У разі високого рівня небезпеки поліцейський уповноваженого підрозділу поліції обов'язково виносить терміновий заборонний припис стосовно кривдника.**

Якщо поліцейський уповноваженого підрозділу поліції вважає, що постраждала особа потребує медичної, соціальної, психологічної, правової або іншої допомоги, він інформує у встановленому законодавством порядку про це відповідний уповноважений орган (установу) у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

➤ У разі наявності декількох постраждалих осіб форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства заповнюється щодо кожної постраждалої особи окремо.

Усі реквізити форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства поліцейський уповноваженого підрозділу поліції заповнює державною мовою, розбірливим почерком, чорнилом чорного або синього кольору.

Після проведення оцінки ризиків поліцейський уповноваженого підрозділу поліції долучає форму оцінки ризиків вчинення домашнього насильства до матеріалів, зібраних за фактом такого насильства.

**Мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.** Діяльність мобільної бригади ґрунтується на засадах:

➤ гарантування постраждалим особам безпеки та їх основоположних прав і свобод з урахуванням мети і завдань мобільної бригади;

➤ належної уваги до кожного факту домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом (далі - насильство), під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству;

➤ врахування непропорційного впливу насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству;

➤ визнання суспільної небезпеки насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до всіх його проявів;

➤ поваги та неупередженого ставлення до постраждалих осіб, забезпечення пріоритетності їх прав і законних інтересів та безпеки під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству;

➤ конфіденційності інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення насильства;

➤ добровільності отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб;

- урахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;

- ефективної взаємодії суб'єктів між собою, з громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями, засобами масової інформації та всіма заінтересованими особами;

- недопущення дискримінації за будь-якою ознакою (статі, раси, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, належності до національної меншини, майнового стану, громадянства, віку, стану здоров'я, інвалідності, сімейного стану, статусу біженця, внутрішньо переміщеної особи чи іншої визначеної законодавством категорії мігрантів тощо) під час надання допомоги постраждалим особам.

Основними завданнями мобільної бригади є:

- надання психологічної допомоги постраждалим особам;
- реагування та надання не пізніше ніж протягом однієї доби соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, які потребують термінової допомоги, зокрема шляхом кризового та екстреного втручання;

- інформування постраждалих осіб щодо послуг (медичних, соціальних, психологічних, правових тощо), які вони можуть отримати для подолання наслідків насильства, та щодо надавачів таких послуг, зокрема інших загальних або спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб;

- роз'яснення постраждалим особам їх прав, визначених законом, можливостей отримання допомоги від суб'єктів та доцільності її отримання;

- провадження інформаційно-просвітницької діяльності (у тому числі розповсюдження серед населення відповідних інформаційних матеріалів) щодо форм, проявів та наслідків насильства, формування нетерпимого ставлення громадян до цих явищ, а також щодо заходів у сфері запобігання та протидії насильству (Типове положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або

наси́льства за ознакою статі, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 654.).

**Притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.** Відповідно до покладених завдань притулок провадить свою діяльність за такими напрямками:

- створення безпечних умов для перебування постраждалих осіб у притулку, зокрема у разі введення на території України чи адміністративно-територіальної одиниці, в якій розміщено притулок, надзвичайного або воєнного стану;
- створення соціально-побутових умов для перебування постраждалих осіб у притулку (забезпечення в межах наявних ресурсів продуктами харчування, надання можливості збереження документів, користування душем, пральною машиною, м'яким інвентарем тощо);
- забезпечення захисту прав та інтересів постраждалих осіб шляхом надання відповідних послуг, а також співпраці з іншими суб'єктами надання комплексної допомоги постраждалим особам;
- надання психологічних послуг постраждалим особам;
- забезпечення у разі потреби госпіталізації постраждалої особи;
- організація надання юридичних послуг (консультацій, правової допомоги у підготовці документів, необхідних для захисту прав та законних інтересів постраждалих осіб), інформування про можливість отримання безоплатної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу»;
- надання інформаційних та інших консультативних послуг, необхідних для комплексної допомоги постраждалим особам, зокрема інформації про їх права і можливості отримання дієвої допомоги;
- сприяння відновленню прав постраждалої особи, реалізація яких унеможлиблюється (ускладнюється) внаслідок вчинення насильства (допомога у працевлаштуванні тощо);

- сприяння постраждалим особам у пошуку альтернативного придатного безпечного місця перебування чи направлення їх для отримання послуг до інших загальних і спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб у разі, коли в притулку недостатньо місць або необхідні послуги не надаються;
- проведення заходів у межах соціально-реабілітаційних програм з урахуванням індивідуальних потреб постраждалої особи;
- сприяння у разі потреби забезпеченню транспортування постраждалих осіб до місць отримання ними необхідних послуг, які у притулку не надаються;
- провадження іншої діяльності відповідно до законодавства та положення про притулок.
- надання соціальних послуг, зокрема представництва інтересів, відповідно до Закону України «Про соціальні послуги».

Надання притулком послуг постраждалим особам здійснюється на безоплатній основі в обсязі, визначеному державними стандартами надання соціальних послуг, затвердженими Мінсоцполітики. Зміст та обсяг соціальної послуги для кожної постраждалої особи визначається індивідуально залежно від її потреб і зазначається в договорі про надання соціальної послуги. Інформація про соціальні послуги постраждалим особам з інтелектуальними та сенсорними порушеннями надається доступним способом, зокрема із застосуванням загальноповжитої лексики, жестової мови, шрифту Брайля (п.п.11,12 Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 655).

**Денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі провадить свою діяльність за такими напрямками:**

- надання постраждалим особам психологічної підтримки;

➤ інформування постраждалої особи або її законних представників (якщо такий представник не є кривдником) про функції та повноваження інших суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі, насильству, зокрема сексуальному, пов'язаному із збройним конфліктом, можливості отримання подальшої підтримки та надання за потреби інформації про зазначених суб'єктів;

➤ інформування особи, яка постраждала від насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом, або її законних представників про можливості звернення до правоохоронних органів з метою фіксації та документування воєнних злочинів з подальшим відповідним захистом;

➤ роз'яснення причин домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом, та його наслідків для подальшого життя постраждалої особи та її дітей;

➤ проведення оцінки потреб постраждалої особи за формою, визначеною Мінсоцполітики, складення разом із нею індивідуального плану заходів для усунення складних життєвих обставин, викликаних ситуацією насильства, з установленням строків виконання;

➤ визначення необхідності екстреної психологічної допомоги (кризової інтервенції) та вирішення питання щодо направлення постраждалої особи до загальної чи іншої спеціалізованої служби підтримки постраждалих осіб;

➤ забезпечення надання постраждалій особі допомоги у формуванні, розвитку та підтримці соціальних навичок, умінь і соціальної компетенції;

➤ надання допомоги постраждалій особі, яка опинилася у складних життєвих обставинах з метою визначення основних проблем і шляхів їх розв'язання;

➤ сприяння в отриманні постраждалими особами безоплатної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу»;

➤ сприяння у наданні постраждалим особам екстреної медичної допомоги у разі потреби в медичних закладах;

➤ інформування місцевої держадміністрації, органів місцевого самоврядування, уповноваженого підрозділу органу Національної поліції про виявлення фактів домашнього насильства за наявності добровільної поінформованої згоди постраждалих осіб, крім випадків вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб або виявлення актів насильства кримінального характеру, коли така згода не вимагається; у разі виявлення факту домашнього насильства стосовно дитини - інформування протягом доби служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органу Національної поліції;

➤ подання щопівроку звіту обласним держадміністраціям про результати виконання завдань і функцій у сфері запобігання та протидії насильству у визначеному Мінсоцполітики порядку (п. 10 Типового положення про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 824).

## **VI. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ**

1. Слід уникати закріплення переліку прав та свобод на підзаконному рівні. Наприклад, Порядком взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658, передбачено права постраждалих осіб. Однак, ці права вже закріплено на законодавчому рівні. Таке дублювання, хоч прямо і не порушує Конституцію України, де у ст. 92 передбачено, що права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина, визначаються виключно законами, однак може створити небажану практику закріплення мір можливої поведінки на підзаконному рівні. Крім того, будь-який підзаконний акт має прямо відсилати до закону в якому передбачено відповідні права та свободи. Для правозастосовної діяльності такий підхід сприятиме належній реалізації законодавчих гарантій, а не тільки положень підзаконного акту.

2. Необхідно забезпечити збільшення кількості Центрів допомоги врятованим, які надають безоплатну та конфіденційну соціально-психологічну підтримку (їх всього 11 по великим містам України). На законодавчому рівні слід визначити показники, які дозволять встановити необхідну кількість подібних центрів та місць їх розташування, щоб доступ мали усі потерпілі, незалежно від місця проживання чи тимчасового перебування.

3. Слід відзначити, непропорційність створення спеціалізованих служб підтримки для осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Наприклад, у Харківській області діє 9 таких бригад у 5 районах, при цьому, два райони залишилися зовсім без спеціалізованих служб. На область два притулки (Харківський та Лозівський райони), одна кризова кімната (Харківський район), два денних центри (Харківський район) та одна Спеціалізована служба первинного соціально-психологічного консультування (Харківський район). Для порівняння, у Чернівецькій області створено 33 мобільні бригади, 4 Спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування, 3 денних центри, 3 кризові кімнати та 4

притулки. Такі розбіжності складно пояснити, оскільки багато аспектів слід врахувати (кількість населення, кількість постраждалих, кількість запитів і т.д.).

Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року передбачає необхідність створенням єдиного підходу для розвитку і розбудови притулків та відповідної інфраструктури для постраждалих осіб від домашнього насильства. З огляду на наведену практику можна зробити висновок, що ця проблема все ще не вирішена. Пропонується визначити стандарт для встановлення мінімальної кількості відповідних закладів в умовах дії воєнного стану, в залежності від кількості населення та осіб, які звернулися за допомогою.

4. В умовах дії воєнного стану необхідно передбачити право таємного безкоштовного переміщення (евакуації) до більш безпечних регіонів або за кордон для осіб, які потерпають від домашнього насильства. Людина, яка страждає від домашнього насильства часто обмежена в свободі пересування, а це означає, що евакуюватися в більш безпечний населений пункт вона не має можливості.

5. Гостро стоїть потреба в Ратифікації Римського статуту. Україна підписала цей міжнародний договір ще 23 роки тому, однак досі не ратифікувала його. Римський статут на сьогоднішній день передбачає найбільш широке офіційне визнання гендерного насильства як злочин відповідно до міжнародного кримінального права.

6. Необхідно доповнити Кримінальний кодекс України статтею про відповідальність за переслідування. Як вже було вказано, законодавством України не враховано усі рекомендації щодо криміналізації переслідування. Так, у ст. 34. «Переслідування», передбачено злочин переслідування, який означає умисну й загрозову поведінку стосовно іншої особи: така поведінка лякає особу або змушує її боятися за свою безпеку. Це означає загрозову поведінку, яка повторюється, стосовно визначеної особи, а наслідком такої поведінки стає почуття страху, яке вселяється в неї. Для цілей цього положення

будь-який акт подібної загрозливої поведінки має чинитися умисно і з наміром вселити в цю особу почуття страху. Це положення стосується поведінки, яка повторюється і складається з повторних серйозних випадків. Воно має на меті охоплення кримінальної природи характерної поведінки, окремі ознаки якої самі по собі не завжди тягнуть на кримінальну поведінку. Досвід з питань переслідування жертв свідчить про те, що багато хто з переслідувачів, не зупиняється лише на своїй жертві й нерідко переслідує близьких до неї осіб.

Хоча пункт 3 ст. 78 передбачає можливість для будь-якої держави чи Європейського Союзу оголошувати, що вона залишає за собою право застосовувати некримінальні санкції за умови, що вони будуть ефективні, пропорційні й переконливі. Однак, автори мали намір зберегти принцип криміналізації переслідування, але при цьому дозволити гнучкість за умови, що правова система Сторони дозволяє лише некримінальні санкції у разі переслідування. Очевидно, що правова система України не справляється в умовах сучасних викликів та загроз. Кодекс про адміністративні правопорушення у ст. Стаття 173-2 – «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», згадує про переслідування на ряду з іншими діями, однак такий підхід не повною мірою відповідає Стамбульській конвенції.

7. Рекомендовано підготувати спеціальні навчальні курси у вищих навчальних закладах системи МВС для підготовки поліцейських до роботи із запобігання та протидії домашньому насильству.

Джерела інформації про домашнє насильство від органів публічної влади  
України та організацій

1. На офіційному сайті Мінсоцполітики є розділ «Профілактика та протидія домашньому насильству».

<https://www.msp.gov.ua/timeline/Zapobigannya-ta-protidiya-domashnomu-nasilstvu-ta-zhorstokomu-povodzhennyu-z-lyudmi.html>

2. На порталі Міністерства внутрішніх справ є сторінка «Домашнє насильство: що це таке, як його розпізнати, куди звертатись по допомогу?»

<https://mvs.gov.ua/uk/activity/domestic-violenc>

На сайті передбачено можливість швидкого закриття сторінки, а також рекомендації щодо очищення історії браузера.

3.Розірви коло. <https://rozirvykolo.org/vidi-nasilstva> Інформаційна кампанія «Розірви коло» – це частина масштабної програми UNFPA, Фонду ООН у галузі народонаселення із протидії та запобігання домашнього та/і гендерно зумовленого насильства в Україні. Кампанія реалізується за підтримки уряду Великої Британії та сприяння Офісу Віце прем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

4.Платформа допомоги врятованим. <https://www.help-platform.in.ua/> Центри допомоги врятованим надають безоплатну та конфіденційну соціально-психологічну підтримку в 11 українських містах. До фахівців центрів можна звернутися для отримання інформації щодо гуманітарної та медичної допомоги, соціальних виплат, пошуку тимчасового житла та роботи, влаштування дітей у навчальні заклади, розв'язання юридичних питань внутрішньо переміщених осіб (ВПО), отримання та відновлення будь-яких документів тощо. У Харкові працює стаціонарний Центр допомоги врятованим, що надає підтримку постраждалим від бойових дій та різного роду насильства під час війни. З осені 2022 року на Харківщині працює мобільний Центр допомоги врятованим. Станом на липень 2023 року до

мобільного центру в Харкові звернулися 1192 людини, 52% з яких є внутрішньо переміщеними особами (ВПО).

5. Сторінка Сайту Національної соціальної сервісної служби. Запобігання та протидія домашньому насильству - <https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo>

На сторінці є посилання Спеціалізовані служби підтримки по областях України для осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі - <https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo/specializovani-sluzhbi-pidtrimk>

6. GBV Knowledge Studio - <https://knowledgestudio.org.ua/> GBV Knowledge Studio – це платформа, де зібрані всі інтелектуальні напрацювання та продукти UNFPA Ukraine з тематики протидії та запобігання домашнього насильства.

7. Перша мобільна платформа «WhiteRibbonUA» для захисту жінок та дітей від домашнього насильства - <https://whiteribbonukraine.org/app-whiteribbonua> . В Україні презентували першу мобільну платформу «WhiteRibbonUA» для захисту жінок та дітей від домашнього насильства. Проект є сучасним інструментом для особистої безпеки, що надає необхідні ресурси для допомоги та можливість повідомляти про надзвичайні ситуації відповідним органам, якщо жертві загрожує небезпека.

Ініціаторами створення суспільно-необхідного ресурсу стали українське представництво Міжнародного громадського руху проти насильства «Біла стрічка/White ribbon» у партнерстві з фондом Тетяни Рамус та за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

8. Безоплатна правова допомога - <https://linktr.ee/legalaid.gov.ua/>

9. Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Захист прав дитини під час війни - <https://ombudsman.gov.ua/uk/zahist-prav-ditini-pid-chas-vijni>

10. Сторінка для дітей. Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини - <https://ombudsman.gov.ua/uk/storinka-dlya-ditej>

## ДОДАТОК 2.

Гарячі лінії та допомога у випадках домашнього насильства:

1. Поліція – **102**.

2. **Мобільний додаток.** Міністерство внутрішніх справ України презентувало мобільний застосунок, який дає можливість постраждалій особі звернутися за допомогою без телефонного дзвінка. Назва застосунку не розповсюджується публічно, щоб кривдник не зміг визначити його на телефоні жертви. З метою безпеки зовнішній вигляд і функціонал будуть змінюватись. Щоб завантажити програму, вона порадила зателефонувати на номер **Національної гарячої лінії 116 123** або написати особисте повідомлення на сторінці інформаційної кампанії фонду ООН «Розірви коло» у Facebook.

Переваги додатка:

- ✓ додаток недоступний стороннім;
- ✓ додаток має замаскований інтерфейс та прихований функціонал;
- ✓ у додатку є кнопка для швидкого виклику поліції.

3. Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації **0 800 500 335** (з мобільного або стаціонарного) або **116 123** (з мобільного).

4. Гаряча лінія Уповноваженого з прав людини: **0800-50-17-20**. Графік: Пт-Чт: 9:00-18:00, Пт: 9:00-17:00.

5. Гаряча лінія психологічної підтримки для чоловіків. Графік: Пт-Чт: 9:00-18:00, Пт: 9:00-17:00.- **23-45**.

6. Гаряча лінія з протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей – **1547**

7. **Центри допомоги врятованим надають безоплатну та конфіденційну соціально-психологічну підтримку:**

Запоріжжя, проспект Соборний, 106, тел. +38 (050) 463 16 29, режим роботи: пн-пт — з 9:00 до 16:00;

Львів, Львівський палац мистецтв, вул. Миколи Коперника, 17, тел. +38 (067) 600 32 69, +38 (050) 777 22 19. Режим роботи: пн-пт — з 10:00 до 18:00;

Дніпро, пр. Дмитра Яворницького, 68, тел. +38 (099) 245 21 21. Режим роботи: пн—пт з 9:00 до 18:00;

Київ, вулиця Райдужна, 6А, тел. +38 (066) 170 48 90. Режим роботи: пн-пт — з 9:00 до 17:00;

Мукачеве, пл. Духновича, 2 (у приміщенні ЦНАПу), тел. +38 (095) 815 90 49. Режим роботи: пн-пт — з 8:00 до 18:00;

Чернівці, вулиця Головна, 128, тел. +38 (098) 090 39 97. Режим роботи: пн-пт — з 09:00 до 18:00;

Херсон (працює у форматі виїздів), тел. +38 (050) 626 13 79. Режим роботи: пн-пт — з 9:00 до 16:00;

Харків, (стаціонарний) вулиця Сумська, 37 (Обласний будинок дитячої та юнацької творчості), тел. +38 (066) 457 74 17. Режим роботи: пн-пт — з 10:00 до 17:00 (у формі виїздів за адресою);

Полтава, вул. Соборності, 58, 2 поверх, тел. +38 (097) 944 96 01, +38 (099) 014 74 45. Режим роботи: пн-пт — з 9:00 до 16:30;

Кропивницький, вул. Архітектора Паученка, 41/26, 2 поверх, тел. +38 (097) 945 26 54, +38 (099) 014 71 43. Режим роботи: пн-чт — з 8:00 до 17:15, пт з 8:00 до 16:00;

Одеса, вул. Косовська, 2Д, тел. +38 (067) 131 39 38. Режим роботи: пн-чт — з 9:00 до 17:00, пт - з 9:00 до 16:00.

**8. Засоби зв'язку для українців за кордоном.** Цілодобова лінія допомоги потерпілим для біженців з України: +48 222 309 900 (працює українською, російською та англійською мовами). Створено її завдяки Фонду справедливості, яким керує Міністерство юстиції Польщі. Тут надають юридичні, психологічні та медичної консультації, а також зорієнтують, де можна отримати матеріальну підтримку.

Номери екстрених служб:

112 – єдиний номер для всіх екстрених викликів у Європейському Союзі;

999 – швидка медична допомога Польщі. Цей номер слід використовувати, коли мова йде про серйозну травму, раптові захворювання або ж про різке погіршення при хронічному захворюванні.

Гарячі лінії з питань протидії торгівлі людьми:

Республіка Польща – +48 22 628 99 99

Чеській Республіці – +420 222 721 810, +420 222 717 171, 8 000 777 77

Республіці Болгарія – 0800 186 76

Словацькій Республіці – (гаряча лінія для громадян України) +421 918 366 968

Республіці Молдова – 0 800 77777 (дзвінки з Молдови), +373 22 23 33 09 (дзвінки з-за кордону).

9. Гаряча лінія безоплатної правової допомоги: **0-800-213-103**

ФОРМА ОЦІНКИ РИЗИКІВ  
ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

|                                                                                                                                                                             |                                                                                                            |  |  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|--|
| Дата:                                                                                                                                                                       | поліцейський уповноваженого підрозділу поліції (П. І. Б., звання, посада, орган поліції)<br><hr/> <hr/>    |  |  |
| Постраждала особа: стать: <input type="checkbox"/> Ч/ <input type="checkbox"/> Ж, (П. І. Б.) _____<br><hr/>                                                                 |                                                                                                            |  |  |
| Кривдник: стать: <input type="checkbox"/> Ч/ <input type="checkbox"/> Ж, (П. І. Б.) _____<br><hr/>                                                                          |                                                                                                            |  |  |
| У яких стосунках перебуває кривдник з постраждалою особою: _____<br><div style="text-align: right;">(інформація зазначається згідно зі статтею 3</div>                      |                                                                                                            |  |  |
| Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)                                                                                                         |                                                                                                            |  |  |
| Місце (адреса) проведення оцінювання ризиків:<br><hr/> <hr/>                                                                                                                |                                                                                                            |  |  |
| Чи вдалося поліцейському уповноваженого підрозділу поліції провести спілкування/бесіду?                                                                                     | <input type="checkbox"/> Так <input type="checkbox"/> Ні                                                   |  |  |
| Чи постраждала особа відмовилася від спілкування/бесіди?                                                                                                                    | <input type="checkbox"/> Так <input type="checkbox"/> Ні                                                   |  |  |
| 1. Чи кривдник колись погрожував застосувати та/або застосовував зброю або інші предмети, які можуть спричинити шкоду життю та здоров'ю постраждалої особи та/або її дітям? | <input type="checkbox"/> Так <input type="checkbox"/> Ні <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |  |  |
| 2. Чи кривдник погрожував вбити постраждалу особу та/або її дітей?                                                                                                          | <input type="checkbox"/> Так <input type="checkbox"/> Ні <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |  |  |
| 3. Чи допускає постраждала особа, що кривдник може спробувати вбити постраждалу особу та/або її дітей?                                                                      | <input type="checkbox"/> Так <input type="checkbox"/> Ні <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |  |  |
| 4. Чи кривдник коли-небудь душив постраждалу особу, або передавлював їй горло, або намагався це зробити?                                                                    | <input type="checkbox"/> Так <input type="checkbox"/> Ні <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |  |  |
| 5. Чи кривдник застосовував раніше фізичне насильство, яке мало наслідки                                                                                                    | <input type="checkbox"/> Так <input type="checkbox"/> Ні <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |  |  |

|                                                                                                                                                                            |                              |                             |                                                   |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|-----------------------------|---------------------------------------------------|
| спричинення середнього та/або тяжкого ступеня тілесних ушкоджень?                                                                                                          |                              |                             |                                                   |
| 6. Чи застосовувався протягом останнього року до кривдника терміновий заборонний припис?                                                                                   | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 7. Чи кривдник має зброю та/або може її легко дістати і застосувати?                                                                                                       | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 8. Чи кривдник схильний до сильних та/або постійних ревнощів та чи контролює більшу частину повсякденного життя постраждалої особи?                                        | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 9. Чи висловлював кривдник наміри та/або намагався вчинити самогубство?                                                                                                    | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 10. Чи кривдник залякував, переслідував або погрожував постраждалій особі та/або її дітям?                                                                                 | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 11. Чи здійснював кривдник напади на постраждалу особу та/або її дітей за межами домашнього середовища?                                                                    | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 12. Чи утримував кривдник постраждалу особу та/або її дітей проти її волі в певному місці або будь-яким іншим чином обмежував свободу, у тому числі свободу в спілкуванні? | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 13. Чи вплинула поведінка кривдника на безпеку постраждалої особи та/або безпеку її дітей?                                                                                 | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 14. Чи кривдник має алкогольну залежність або зловживає алкогольними напоями?                                                                                              | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 15. Чи кривдник має наркотичну залежність або зловживає наркотичними речовинами?                                                                                           | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 16. Чи кривдник коли-небудь погрожував вбити, вбив або завдавав навмисно шкоди домашній та/або іншій тварині?                                                              | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 17. Чи кривдник вчиняв щодо постраждалої особи фізичне та/або сексуальне насильство, коли вона була вагітна або з новонародженою дитиною/немовлям?                         | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 18. Чи кривдник має фінансові проблеми?                                                                                                                                    | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                              |                             |                                                   |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|-----------------------------|---------------------------------------------------|
| 19. Чи є постраждала особа та/або її діти економічно залежною(ними) від кривдника?                                                                                                                                                                                                   | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 20. Чи були випадки після одруження або проживання разом, коли кривдник покидав на тривалий час (не менше ніж на 10 діб) сім'ю без причини та без надання пояснень?                                                                                                                  | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 21. Чи є у постраждалої особи дитина/діти від іншого шлюбу, про яких кривдник знає та/або нещодавно дізнався?                                                                                                                                                                        | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 22. Чи перебуває сім'я постраждалої особи під соціальним супроводом?                                                                                                                                                                                                                 | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 23. Чи видавав суд кривднику обмежувальний припис?                                                                                                                                                                                                                                   | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 24. У разі видачі кривднику обмежувального припису, чи порушував він заходи тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків, передбачених таким приписом?                                                                                                    | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 25. Чи відомо постраждалій особі про притягнення кривдника до кримінальної відповідальності за вбивство, спричинення тілесних ушкоджень, зґвалтування та/або інші злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи?<br>(якщо так, необхідно виділити або підкреслити) | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 26. Чи кривдник виганяв постраждалу особу та/або її дітей з місця проживання та/або погрожував здійснити такі дії?                                                                                                                                                                   | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| 27. Чи є щось додаткове, що змушує постраждалу особу турбуватися про її безпеку?                                                                                                                                                                                                     | <input type="checkbox"/> Так | <input type="checkbox"/> Ні | <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| Якщо так, що саме турбує постраждалу особу? _____                                                                                                                                                                                                                                    |                              |                             |                                                   |
| _____                                                                                                                                                                                                                                                                                |                              |                             |                                                   |
| _____                                                                                                                                                                                                                                                                                |                              |                             |                                                   |
| _____                                                                                                                                                                                                                                                                                |                              |                             |                                                   |
| _____                                                                                                                                                                                                                                                                                |                              |                             |                                                   |

|                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                            |
| Чи здійснювала постраждала особа телефонний дзвінок або консультувалася з експертами національної гарячої лінії з питань запобігання домашньому насильству, торгівлі людьми і гендерної дискримінації або дитячої гарячої лінії | <input type="checkbox"/> Так <input type="checkbox"/> Ні <input type="checkbox"/> Без відповіді / Невідомо |
| Зауваження поліцейського уповноваженого підрозділу поліції щодо будь-яких інших чинників/обставин, які підвищують/знижують рівень загрози життю та здоров'ю постраждалої особи                                                  |                                                                                                            |
| <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>                                                                                                                                                                     |                                                                                                            |
| Підпис поліцейського уповноваженого підрозділу поліції, який провів оцінку ризиків: _____<br>дата _____ 20__ року                                                                                                               |                                                                                                            |
| Поліцейським уповноваженого підрозділу поліції визначено рівень небезпеки:<br>високий - <input type="checkbox"/> ;<br>середній - <input type="checkbox"/> ;<br>низький - <input type="checkbox"/>                               |                                                                                                            |
| Терміновий заборонний припис стосовно кривдника винесено: <input type="checkbox"/> ТАК/ <input type="checkbox"/> НІ<br>у разі винесення зазначити: № _____ від _____ 20__ року                                                  |                                                                                                            |

<sup>[1]</sup> Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text>

<sup>[2]</sup> Activities and measures at the national level contributing to the achievement of the objectives of the Council of Europe Gender Equality Strategy 2018-2023. Concil of Europe. P. 295-296/ URL: <https://rm.coe.int/gec-2022-6-revised-1-implementation-of-the-ges-at-the-national-level-a/1680a9c66a>

<sup>[3]</sup> Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами та пояснювальна доповідь. Стамбул (Туреччина) 11.V.2011.C. 124-125. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e>